

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

27. évfolyam 2. szám

2018. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dancs Szabolcs:** Digitális szurrogátumok RDA-alapú feldolgozása költség-
hatékonyan – az edinburghi módszer 3

Konferenciák

- Németh Márton – Nagy Andor:** Mozaikok a rigai Bobcatsss 2018 konferenciáról 11
- Farkas Csenge – Nemes László:** BOBCATSSS 2018. A lett-magyar közös
rendezésű konferencia előkészítése és megrendezése 22

Évfordulók

- Korompai Gáborné:** 10. évfordulóját ünnepelte a Nyugdíjas Könyvtárosok
Baráti Köre 26

História

- Jáki László:** Az önképzőköröktől a Parnasszus felé 28

Olasás

- Lukács-Güth Csilla:** A Könyvek... és ennyi ifjúsági olvasóklub 32
- Péliné Bán Éva:** „Csak az ember olvas” Olvasóklub Szentendrén 39

Könyv

- Bényei Miklós:** Könyvek között. Egy nyugdíjas könyvtáros írásai 46
- Németh Márton:** A webarchiválásról történeti megközelítésben 48

From the contents

- Szabolcs Dancs*: Resource description and access of digital surrogates – a method from Edinburgh (3)
- Csilla Lukács-Güth*: Nothing more than books – a reading club for youth (33)
- Márton Németh*: Web Archiving from a historical perspective (48)

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Egyetem Informatikai Kar Könyvtárinformatika Tanszékének ny. címzetes egyetemi tanára; *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsosa; *Farkas Csenge*, az ELTE BTK informatikus könyvtáros mesterszakos hallgatója; *Jáki László*, neveléstörténész, bibliográfus, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtár és Múzeum; *Korompai Gáborné*, a Debreceni Egyetem Könyvtárának ny. könyvtárosa; *Lukács-Güth Csilla*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár gyermekkönyvtárosa; *Nagy Andor*, az OSZK Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályának munkatársa; *Nemes László*, doktorandusz, a Magyar Információtudományi Alapítvány elnöke; *Németh Márton*, az OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának munkatársa; *Péliné Bán Éva*, az OKM ny. vezető főtanácsosa, a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár önkéntese

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton,
Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Dancs Szabolcs

Digitális szurrogátumok RDA-alapú feldolgozása költséghatékonyan – az edinburghi módszer¹

Az Edinburghi Egyetemi Könyvtár 2016-ban csatlakozott az IIF konzorciumhoz. Az *International Image Interoperability Framework* (IIF)² kezdeményezés célja műszaki megoldások definiálása annak érdekében, hogy a weben elérhető képalapú digitális gyűjteményekhez a kutatói szféra elvárásainak megfelelő szintű hozzáférést lehessen nyújtani, elősegítve egyben a rendszerek közötti átjárhatóságot. A megoldások megfogalmazásakor mindenekelőtt a kapcsoltadat-technológiát veszik alapul, illetve a szabványos protokollok alkalmazását. Az interfészek (API-k) specifikálásán túl konkrét fejlesztésekkel, nyílt forráskódú eszközökkel, például képnézegető szoftverekkel is támogatják a felhasználói közösséget.³ A kezdeményezés háttérében elsősorban közgyűjtemények és fejlesztőcégek találhatók. Az edinburghi kollégák kísérleti projektjének egyik kimondott célja az volt, hogy minél gazdagabb és pontosabb metaadat-tartalommal ellátott képeket tegyenek elérhetővé az IIF végpontokat lekérdező (humán vagy gépi) felhasználó számára. Az elsődlegesen bevitt adatok minőségéért a művészettörténetben otthonos feldolgozó munkatárs felelt, a rekordok RIMMF-ben való adatgazdagítását, a leírások RDA-sítását könyvtáros gyakornokok végezték.

A kiindulási alap tehát a LUNA képnézegető szoftverben online közzétett, metaadatolt 255 digitalizált objektum volt. A kiválasztott gyűjtemény 16-19. századi nyomtatott források másolatait tartalmazza, főként a korban élt orvosok portréit. A LUNA alkalmazás maga is kreál ún. *IIF Manifesztációkat*, vagyis az IIF-kompatibilis rendszerek számára elérhető, lekérdezhető leírásokat az egyes digitalizált források – tudományos igényű – megjelenítéséhez. (A JSON-LD-dokumentumként definiált *Manifesztációk* a digitális reprezentáció struktúrája és tulajdonságai mellett leíró adatokat tartalmaznak a digitális objektumról magáról vagy a benne foglalt szellemi alkotásról.) A skót könyvtáros kollégák azonban tartalmasabb Manifesztációk létrehozását célozták meg. A már említetten kívül

Thomson-Walker Portraits	
Record ▾	
Work Record ID:	0077028
Licence:	
Shelfmark:	TW1 B11
Holding Institution:	University of Edinburgh
Title:	Peter Barwick (1619-1705), MD Cantab., FRCP. Physician to Charles II
Creator:	Vertue, George (1684-1756)
Creator Nationality:	English
Creator Role:	Engraver
Date:	1721
Date Info:	Dates of book publication
Description:	Peter Barwick was the younger brother of John Barwick (1612-1664), dean of St Paul's Cathedral. He studied at St John's College, Cambridge, where he obtained

1. ábra

Példa egy digitizált objektum és metadaatai megjelenítésére a LUNA rendszerben (részlet)

további célkitűzésük volt a discovery-eszközben (*DiscoverEd[®]*) elérhető tartalomtípusok tárházának bővítése.

A választott eszköz: a RIMMF

A vázolt célok megvalósítására az edinburghi könyvtárosok egy ingyenesen letölthető alkalmazást, a RIMMF-et⁵ választották. Jóllehet a szoftver alapvetően az RDA-oktatás támogatására, az FRBR-alapú feldolgozás demonstrálására készült, illetve az eljövendő könyvtári metaadatoló rendszerek egyfajta prototípusaként szolgál, kiválóan alkalmazható az RDA elemkészletére és szótáiraira épülő, eltérő formátumokra konvertálható leírások gyártására. A program emellett a feldolgozás során lehetővé teszi egyéb külső névterek, így pl. a VIAF alkalmazását.

A 15 pár tesztrekord elkészítése megfelelő kutatómunkát és szakértelmet igényelt. A kiindulási alapot a LUNA-ban található metaadatok jelentették. Ezek felhasználásával és kiegészítésével, gazdagításával készültek el az entitásrekordok: az eredeti (analóg) és a digitális változathoz külön *Megjelenési Forma*-rekord készült, ezek a megfelelő kapcsolatjelölővel („*electronic reproduction (manifestation)*”) és „*electronic reproduction of (manifestation)*”) mutatnak egymásra. Az – immáron a RIMMF jóvoltából az RDA-elemek URI-azonosítóit is tartalmazó – rekordokat MARC 21 formátumra hozták és feltöltötték a saját forráskezelő rendszerükbe (Alma), ahol még tovább bővítették – például – a kongresszusi könyvtár tárgyszókészletéből. A konverzió során szintén egy térítésmentes alkalmazást, a MarcEditet⁶ vették igénybe. A projekt végső fázisát az adatok szemantikus publikálása jelenti majd, ennek előkészítése jelenleg zajlik.

A munkamenetet az alábbiakban a projekt során keletkezett rekordtípusok bemutatásával illusztráljuk.

ELEMENT LABEL	TEXT	RDA RULE
Work		
Attributes for identifying the work †		
Title of work		6.2
Preferred title for work	Peter Barwick (1619-1705)	6.2.2
Variant title for work	Petrus Barwick M.D. Serenissimo Regi Carolo Ilo e Medicis ordinarijs	6.2.3
Form of work		6.3
Date of work	1721	6.4
Attributes for describing content of the work †		
Intended audience		7.7
Artist »	eulrs00000191	19.2+
Metadata about work data †		
RIMMF identifier °	eulrs00000450	no rule
Authorized access point °	eulrs00000191. Peter Barwick (1619-1705)	6.27.1+
Variant access point °	Petrus Barwick M.D. Serenissimo Regi Carolo Ilo e Medicis ordinarijs	6.27.4
Variant access point °	Vertue, George, 1684-1756. Petrus Barwick M.D. Serenissimo Regi Carolo Ilo e Medicis ordinarijs	6.27.4
Variant access point °	Peter Barwick (1619-1705)	6.27.4
Status of identification	fully established	5.7.1
Source consulted	http://images.is.ed.ac.uk/luna/servlet/detail/JoEsha~2~2~81528~163999;Peter-Barwick--1619-1705--4HD-Canta1arvq=:peter%2Bbarwick&mi=0&trs=2	5.8+
Cataloguer's note		5.9+
Relationships †		
Expression of work	Peter Barwick (1619-1705). Still image <eulrs00000451>	17.5+
Other agent associated with work »		19.3+
Related work »		25.1+
Numbering of part		24.6
Subject (person) »	eulrs00000452	23.4
Manifestation of work	Peter Barwick (1619-1705), 1721. 1721. Sheet <eulrs00000448>	17.7+
Manifestation of work	Peter Barwick (1619-1705) : Digital Imaging Unit, Edinburgh University Library, 2015. University of Edinburgh. 2015. Online resource <eulrs00000453>	17.7+

2. ábra A Mű-rekord a rekordkapcsolatokkal

A *Mű* leírása a RIMMF-ben kapcsolódik az eredeti információforrás mint *Megjelenési Forma* és a digitális másolat mint *Megjelenési Forma* leírásához, valamint a *Kifejezési Forma* rekordjához.

A *Kifejezési Forma* leírása – a *Mű*chez való „inverz” kapcsolódáson kívül – természetesen szintén tartalmazza a két *Megjelenési Formához* való kapcsolatot:

ELEMENT LABEL	TEXT	RDA RULE
Expression		
RIMMF identifier °	eulrs00000451	no rule
Content type	Still image	6.9
Date of expression	1721	6.10+
Place and date of capture		7.11
Date of capture	1721	7.11.3
Colour content	monochrome	7.17
Authorized access point °	Peter Barwick (1619-1705). Still image	6.27.3
Status of identification	fully established	5.7.1
Source consulted	Peter Barwick (1619-1705), 1721	5.8
Work expressed	eulrs00000191. Peter Barwick (1619-1705) <eulrs00000450>	17.6+
Manifestation of expression	Peter Barwick (1619-1705), 1721. 1721. Sheet <eulrs00000448>	17.9+
Manifestation of expression	Peter Barwick (1619-1705) : Digital Imaging Unit, Edinburgh University Library, 2015. University of Edinburgh. 2015. Online resource <eulrs00000453>	17.9+

3. ábra A Kifejezési Forma-rekord a rekordkapcsolatokkal

Az analóg forrás leírását magában foglaló *Megjelenési Forma*-rekord kizárólag az eredeti objektumról közöl információkat, a – már említett – „elektronikus másolata” („*electronic*

reproduction (manifestation)”) kapcsolatjelölővel irányítva el a felhasználót a digitális szurrogátum adataihoz:

ELEMENT LABEL	TEXT	RDA RULE
Manifestation		
Title		2.3
Title proper	Peter Barwick (1619-1705)	2.3.2
Other title information	Peter Barwick (1619-1705), MD Catab., FRCP, Physician to Charles II	2.3.4
Variant title	Petrus Barwick M.D. Serenissimo Regi Carolo Ilo e Medicis ordinarijs	2.3.6
Statement of responsibility		2.4
Statement of responsibility relating to title proper	G. Vertue Sculp.	2.4.2
Publication statement		2.8
Place of publication	[London]	2.8.2
Publisher's name	[Typis Gulielmi Bowyer?]	2.8.4
Date of publication	[1721]	2.8.6
Mode of issuance	single unit	2.13
Identifier for manifestation	TW1 B11	2.15
Identifier type ☐	Local identifier	2.15
Identifier assigner ☐	UoE	2.15
Identifier ☐	TW1 B11	2.15
Identifier for manifestation	EU4468	2.15
Identifier type ☐	System control number	2.15
Identifier assigner ☐	Vernon	2.15
Identifier ☐	EU4468	2.15
Media type	unmediated	3.2
Carrier type	sheet	3.3
Extent statement †	1 print	3.4
Number of units †	1	3.4.1.3
Type of unit (text) x	pages	3.4.5
Type of unit (still image) x	print	3.4
Dimensions	cm	3.5
RIMMF identifier °	eulrs00000448	no rule
Composite key °	Peter Barwick (1619-1705), 1721. [Typis Gulielmi Bowyer?], Sheet	
Expression manifested	Peter Barwick (1619-1705). Still image <eulrs00000451>	17.1+
Exemplar of manifestation	EU4468 <eulrs00000449>	17.11+
Electronic reproduction (manifestation) x	Peter Barwick (1619-1705) : Digital Imaging Unit, Edinburgh University Library, 2015. University of Edinburgh. 2015. Online resource <eulrs00000453>	27.1+
Production statement		2.7
Date of production	1721	2.7.6
Preferred citation	Thomson Walker Collection	2.16
Base material	paper	3.6
Applied material	ink	3.7
Production method	engraving	3.9
Work manifested	eulrs00000191. Peter Barwick (1619-1705) <eulrs00000450>	17.8+

4. ábra Az analóg forrásra vonatkozó Megjelenési Forma-leírás

A RIMMF lehetőséget ad az adatok MARC-formátumú megjelenítésére és exportjára:


```

000 01386nam a2200265 4500
001 eu\rs00000448
005 20180327135943.0
008 180327 1721 d
033 $a 1721
035 $a EU4468
035 $a Tw1 Bll
040 $b eng $e rda
245 10 $a Peter Barwick (1619-1705) : $b Peter Barwick (1619-1705), MD Catab., FRCP,
Physician to Charles II / $c G. Vertue Sculp.
246 3 $a Petrus Barwick M.D. Serenissimo Regi Carolo I Io e Medicis ordinarijs
264 0 $c 1721.
264 1 $a [London] : $b [Typis Gulielmi Bowyer?], $c [1721].
800 $a 1 print $b (monochrome) eu\rs00000191 ; $c cm $0
http://rdaregistry.info/termList/RDAColourContent/1002
836 $a still image $2 rdacontent $0 http://rdaregistry.info/termList/RDAContentType/1014
837 $a unmediated $2 rdamedia $0 http://rdaregistry.info/termList/RDAMediaType/1007
838 $a sheet $2 rdacarrier $0 http://rdaregistry.info/termList/RDACarrierType/1048
840 $a paper $0 http://rdaregistry.info/termList/RDAMaterial/1025
840 $c ink $0 http://rdaregistry.info/termList/RDAAppliedMaterial/1007
840 $d engraving $0 http://rdaregistry.info/termList/RDAProductionMethod/1005
524 $a Thomson Walker Collection.
730 0 $i Electronic reproduction (manifestation) : $a Peter Barwick (1619-1705) : Digital
Imaging Unit, Edinburgh University Library, 2015. University of Edinburgh. 2015. Online
resource.

```

5. ábra MARC-formátumú megjelenítés RIMMF-ben

A vonatkozó MARC-rekord a könyvtár discovery rendszerében már adatgazdagodva, így például a *Mű*-rekordból származó szerzői adattal, illetve tárgyszóval kiegészülve jelenik meg:

```

Leader 02601nkm a2200373 i 4500
001 9924038548002466
005 20171023112803.0
006 k
007 kj bo |||||
008 170920s1721 enknn c|ita d
033 ##$a1721-$2iso860
040 ##$aStEdu$beng$erda$cStEdu
098 ##$aTw1 Bll
100 1=$aVertue, George,$d1684-1756,$eartist.$0http://id.loc.gov/authorities/names/n81142223
245 10$aPetrus Barwick M.D. :$bSerenissimo Regi Carolo I Io e Medicis ordinarijs /$cG. Vertue, sculp.
246 3$aPeter Barwick (1619-1705), MD Catab., FRCP, Physician to Charles II
264 1=$a[London] :$b[Typis Gulielmi Bowyer?],$c[1721].
800 ##$a1 print
836 ##$astill image$2rdacontent$0http://rdaregistry.info/termList/RDAContentType/1014
837 ##$aummediated$2rdamedia$0http://rdaregistry.info/termList/RDAMediaType/1007
838 ##$asheet$2rdacarrier$0http://rdaregistry.info/termList/RDACarrierType/1048
840 ##$apaper$0http://rdaregistry.info/termList/RDAMaterial/1025
840 ##$cink$0http://rdaregistry.info/termList/RDAAppliedMaterial/1007
840 ##$dengraving$0http://rdaregistry.info/termList/RDAProductionMethod/1005
840 ##$gmonochrome$0http://rdaregistry.info/termList/RDAColourContent/1002
800 ##$aDate and publication details from book.
520 ##$aPeter Barwick was the younger brother of John Barwick (1612-1664), dean of St Paul's Cathedral. He studied at St John's College, Cambridge, where he obtained the degree of Master of Arts (1647). Barwick supported his brother in his efforts to assist the royal cause during the civil war. In 1655 Barwick received his Doctor of Medicine degree. At the Restoration he was made one of the King's physicians in ordinary and became well known in the city of London for his treatment of small-pox and all kinds of fevers. He was elected fellow of the College of Physicians in 1655. He is chiefly remembered now for his biography of the life of his brother, 'Vita Johannis Barwick', which was published after his death in 1721.
524 ##$aThomson Walker Collection.
600 10$aBarwick, Peter,$d1619-1705$vPortraits.$0http://id.loc.gov/authorities/names/nr91010180
650 0$aPhysicians$zEngland$wPortraits.
700 1=$aThomson-Walker, J. W.$q(John William)$d1871-1937,$eformer owner$StEdu :
776 0=$iElectronic reproduction (manifestation) :$aVertue, George,$d1684-1756.$tPetrus Barwick M.D.$dEdinburgh : Digital Imaging Unit, Edinburgh University Library, 2015.
849 ##$bMAINCRCS$CHAIN-SPCS$ESPEC COLL
853 ##$aThomson Walker print
AVA ##$09924038548002466$822176319960002466$a44UOE_INST$bMAINCRCS$chain Library - Special Collections$dTw1 Bll$eavailable$fLsg05$jMAIN-SPCSk8$pl$qcCentre for Research Collections
INST ##$a44UOE_INST
ENT ##$aP

```

6. ábra A discovery rendszerben megjelenített adatgazdagított rekord

A digitális objektum leírásában a digitalizálást végző szervezeti egység jelenik meg előállítóként („Producer”) és a könyvtár kiadóként. A rekordban rögzített információk te-

Érdemes erre is vetni egy pillantást a discoveryben:

```
Leader 02632nkm a2200397 1 4500
001 9924038547002466
005 20171020125904.0
006 m d
007 cr c|||||a|a|
008 170920t20152015stk o c eng d
033 ##$a1721-$21so860
035 ##$a0076468
040 ##$aStEdu$beng$erda$cStEdu
100 1=$aVertue, George,$d1684-1756,$eartist.$0http://id.loc.gov/authorities/names/n81142223
245 10$aPetrus Barwick M.D. :$bSerenissimo Regi Carolo IIo e Medicis ordinarÿs /$cg. Vertue, sculp.
246 3=$aPeter Barwick (1619-1705), MD Catab., FRCP, Physician to Charles II
264 0=$aEdinburgh :$bDigital Imaging Unit, Edinburgh University Library,$c2015.
264 1=$aEdinburgh :$bUniversity of Edinburgh,$c2015.
264 4=$c2015
800 ##$a1 photograph
836 ##$asti11 image$2rdacontent$0http://rdaregistry.info/termList/RDAContentType/1014
837 ##$acomputer$2rdamedia$0http://rdaregistry.info/termList/RDAMediaType/1003
838 ##$aonline resource$2rdacarrier$0http://rdaregistry.info/termList/RDACarrierType/1018
840 ##$gmonochrome$0http://rdaregistry.info/termList/RDAColourContent/1002
847 ##$aimage file$0http://rdaregistry.info/termList/fileType/1004
847 ##$bcropped.
847 ##$bTIF$0http://rdaregistry.info/termList/encFormat/1023
800 ##$aDigital Image: Copyright © The University of Edinburgh. Original: out of Copyright.
500 ##$aPeter Barwick was the younger brother of John Barwick (1612-1664), dean of St Paul's Cathedral. He studied at St John's College, Cambridge, where he obtained the degree of Master of Arts (1647). Barwick supported his brother in his efforts to assist the royal cause during the civil war. In 1655 Barwick received his Doctor of Medicine degree. At the Restoration he was made one of the King's physicians in ordinary and became well known in the city of London for his treatment of small-pox and all kinds of fevers. He was elected fellow of the College of Physicians in 1655. He is chiefly remembered now for his biography of the life of his brother, 'Vita Johannis Barwick', which was published after his death in 1721.
524 ##$aThomson Walker Collection.
540 ##$aCC BY.
600 10$aBarwick, Peter,$d1619-1705$Vportraits.$0http://id.loc.gov/authorities/names/nr91010180
650 0=$aPhysicians$zEngland$Vportraits.
776 0=$iElectronic reproduction of (manifestation):$aVertue, George,$d1684-1756.$tPetrus Barwick M.D.$dLondon : Typis Gulielmi Bowyer?, 1721.
856 0=$uhttps://images.is.ed.ac.uk/luna/servlet/s/cs59di
952 ##$bThomson Walker digital
INST ##$a44UOE_INST
INT ##$aE
```

8. ábra Elektronikus másolat MARC-rekordja a discoveryben

Összegzőképp tehát elmondható, hogy a projekt során digitalizált objektumonként egy *Mű-*, egy *Kifejezési Forma-* és két *Megjelenési Forma-*leírás született. A szemléltetésre használt forrásokra keresve az Edinburghi Egyetemi Könyvtár keresőrendszerében (*DiscoverEd*) mindkét rekordra rábukkanhatunk, és a két leírás – természetesen – utal is egymásra:

MULTIPLE VERSIONS

Petrus Barwick M.D. : Serenissimo Regi Carolo Ilo e Medicis ordinarÿs / G. Vertue, sculp.

George Vertue 1684-1756, J. W Thomson-Walker (John William)

Available at Centre for Research Collections - Special Collections

2 versions of this record exist. See all versions >

TOP

SEND TO

FIND IT IN LIBI

9. ábra Az eredeti forráshoz tartozó leírás fejléce a discoveryben

Egy költséghatékony (és nyílt forráskódú) megoldás

Tapaszthatjuk, hogy egyre több ingyenes, sok esetben nyílt forráskódú fejlesztés áll rendelkezésünkre a digitalizálás, feldolgozás és szolgáltatásra bocsátás feladatainak elvégzésére. Jóllehet az egyes alkalmazások implementálása, a rendszerek üzemeltetése továbbra is erőforrás-igényes, a mi felelősségünk, hogy amikor arra mód van, a leginkább költséghatékony lehetőséget válasszuk. A források RDA-alapú, szabványos metaadatolására kézenfekvő megoldás a RIMMF, amelynek előnyei:

- ingyenes;
- az RDA elemkészletére/értékszótáira épülő, testre szabható beviteli felülettel szolgál, entitásonként és forrástípusonként előredefiniált űrlapokkal;
- kapcsolódik az RDA Toolkithez; elemkészlete az RDA-éval együtt frissül;
- besorolási rekordok külső névterekből átemelhetők;
- az adatok különböző formátumokban (pl. MARC 21, RDF) kinyerhetők, egyéb, saját rendszerekben (pl. discovery) hasznosíthatók.

A RIMMF, kiegészülve egyéb térítésmentesen igénybe vehető, nem melleleg nyílt forráskódú megoldásokkal (VUFIND⁷, DSpace⁸, Mirador⁹, Koha¹⁰ stb.) a feladatok jelentős részét lefedő szoftverapparátussal szolgálhat minden az edinburghi kollégákéhoz hasonló projekt megvalósítása során.

Jegyzetek

1. A projekt ismertetéséhez az Edinburghi Egyetemi Könyvtár munkatársai, *Alasdair McDonald*, *Ruby Wilkins* és *Claire Knowles* szolgáltatottak információkat. Készséges hozzáállásukért köszönettel tartozom.
 2. <http://iif.io/> (Utolsó megtekintés: 2018. március 27.)
 3. <http://iif.io/apps-demos/#image-viewing-clients> (Utolsó megtekintés: 2018. március 27.)
 4. https://discovered.ed.ac.uk/primo-explore/search?vid=44UOE_VU2&sortby=rank (Utolsó megtekintés : 2018. március 27.)
 5. Az alkalmazásról bővebben magyarul: Dancs Sz.: Hogyan fogunk katalogizálni a jövőben? – FRBR-alapú bibliográfiai feldolgozás a gyakorlatban. *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 26(2). 2017. pp. 10-16., elektronikus elérése: http://epa.oszk.hu/01300/01367/00287/pdf/EPA01367_3K_2017_02_010-016.pdf (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
 6. <http://marcredit.reeset.net/> (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
 7. <https://vufind.org/vufind/> (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
 8. <http://www.dspace.org/> (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
 9. <http://projectmirador.org/> (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
 10. <http://www.koha.org/> (Utolsó megtekintés : 2018. március 28.)
-
-

Németh Márton – Nagy Andor

Mozaikok a rigai Bobcatsss 2018 konferenciáról

A felsőoktatás könyvtáros hallgatóinak szervezésében évente megvalósuló konferencia, a Bobcatsss idén Lettország fővárosában, Rigában került megrendezésre 2018. január 24–26. között. A helyszín kijelölésében fontos szerepet játszhatott, hogy a balti államok idén ünneplik első függetlenségük kikiáltásának százéves évfordulóját. Így a konferencia egy gazdag, egész éven át tartó ünnepi eseménysorba illeszkedett bele. A szervezők a University of Latvia, illetve az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézetének hallgatói közül kerültek ki. A 2011-ben Szombathelyen megrendezett konferencia után tehát újra részben magyar szervezésben zajlott le a rendezvény. Az első napi események helyszíne a Lett Nemzeti Könyvtár volt, a második és harmadik napon pedig a University of Latvia nemrégiben átadott természettudományi kampuszára költözött át a rendezvény.

A Lett Nemzeti Könyvtár Európa egyik legmodernebb könyvtári épülete, egyben minden igényt kielégítő rendezvényközpont és vonzó közösségi tér. Mintegy húsz éven át zajló tervezés után három éve nyílt meg az új épület. A könyvtári feladatok ellátása mellett fontos politikai reprezentációs helyszín is, a lett EU-elnökség főbb rendezvényei például ott zajlottak le. A megnyitó ünnepségen az intézmény főigazgató-helyettese hangsúlyosan leszögezte, hogy az új épületbe történt átköltözést egyben összekötötték egy teljes szakmai paradigmaváltással, mely a felhasználó-központúságot helyezi a könyvtári szolgáltatási kínálat középpontjába. Elég erőteljes generációváltás is lezajlott az intézményen belül, amely megkönnyítette az új prioritások kijelölését. A felhasználók segítségének fontosságára mutat rá az a tény is, hogy az intézményben gyermek- és ifjúsági irodalmi gyűjtemény, illetve kutatócsoport is működik. Másfelől igen nyitottak a digitális könyvtári állomány újfajta digitális bölcsészeti szempontú, adattudományi módszereket alkalmazó

vizsgálatára is. Ez újfajta innovatív összefüggésekkel járulhat majd hozzá a szolgáltatások fejlesztéséhez.

Letti ünnepi gálaműsor

Az első nap folyamán a workshopok és előadások mellett lehetőség nyílt az intézmény körbejárására is egy általános túra keretében. A rendkívül készséges könyvtárosok pedig egy-egy szakmai részleg meglátogatására is lehetőséget adtak. Így a lett dal- és tánckincsbe is betekintést engedő megnyitó után sokak számára a szakmai programok némiképp háttérbe szorulásával is az intézmény felfedezése állt inkább a középpontban. A megnyitó ünnepségen Simon Kinga, a rigai magyar nagykövetség munkatársa áttekintést adott a lett-magyar kulturális kapcsolatokról. A Lett Nemzeti Könyvtárban, illetve a Rigai Városi Könyvtárban is kialakítottak magyar sarkokat, ahol angol és magyar nyelven friss szépirodalom, valamint hungarológiai munkák érhetőek el az intézményenként mintegy 200 dokumentumot tartalmazó gyűjtemény révén. Számos irodalmi rendezvényt, kiállítást is sikerült az utóbbi időszakban a könyvtárakban megrendezni, például a Petőfi Irodalmi Múzeum segítségével megvalósult Szabó Magda kiállítást a nemzeti könyvtárban.

A Lett Nemzeti Könyvtár nagyelőadója a résztvevőkkel

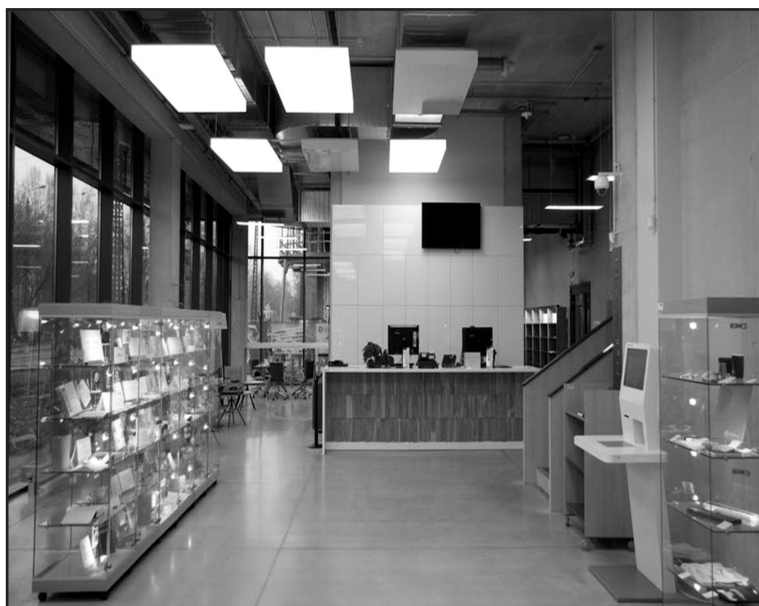
A 2018. évi konferencia jelmondatához (*Az olvasás ereje – The Power of Reading*) csatlakozott az egyes napokon elhangzott bevezető előadások közül a legnagyobb tudományos értékkel bíró nagyívű áttekintés Dr. Jurgis Skilters professzor részéről. Ő a University of Latvia informatikai karán az észleléssel és kognitív rendszerekkel foglalkozó kutatólaboratórium vezetője. Az olvasás folyamatát kétféle szemszögből vizsgálta. Egyrészt a vizuális észlelés szempontjából, másrészt a nyelvi feldolgozást támogató kognitív folyamatok szemszögéből. Beszélt arról, hogy milyen különféle módjai vannak annak, hogy a vizuálisan felismert szimbólumokból, karaktersorozatokból számunkra jelentéssel bíró információ váljék. Rámutatott arra, hogy rövid szavak, kifejezések esetében magához a vizuális egységhez tapad hozzá a jelentés tartalma, ami nagymértékben csökkenti az információ észlelésétől a feldolgozásáig terjedő időtávot. Az előadás különösen érdekes pontja volt az, amikor a hagyományos illetve digitális formátumokban megjelenő szöveges információk befogadásának kihívásait taglalta. Előljáróban leszögezte, hogy vizsgálataik szerint egyáltalán nem mindegy, hogy milyen formátumú (analóg vagy digitális) az információhordozó, amely a tartalmat közvetíti felénk. A digitális információhordozón keresztüli olvasás több párhuzamosan észlelt élmény egyidejű vizsgálatát, befogadását teszi lehetővé. Nagyon gyorsan tudunk váltani különféle információforrások között pl. a hiperlinkekkel ellátott szövegben. Ennek azonban ára van, mert az analóg, lineáris olvasás esetében igaz, hogy kevesebb tartalmi élményre tudunk egyszerre koncentrálni, de azt a maga megfelelő összefüggésrendszerében mélyebben tudjuk befogadni az előadó szerint, mint a sokkal ingergazdagabb, több forrásból áramló digitális információkat. Az agy viszont nagyon rugalmas és érzékeny eszköz, s várható, hogy egy-két generáción belül a digitálisan érkező sokszínű információs kínálatot is ugyanolyan hatékonysággal és mélységgel fogja feldolgozni, mint az analóg információkat. Az előadó szerint a mesterséges intelligencia tanulmányozása mellett legalább akkora figyelmet kellene fordítani a hibrid intelligencia tanulmányozására, mely a digitális információk feldolgozását segíti. Nagyon keveset tudunk még mindig arról, hogy a különböző formátumokban közvetített információ külső környezeti ingerei milyen belső biológiai, illetve kognitív észlelési, feldolgozási folyamatokra fordítódnak le az emberi agyban. Akár a vizuális ingerek feldolgozását tekintve (mely alapvetően folytonos észlelésen alapul), illetve a szemantikai jelentéssel bíró információk észlelésében és feldolgozásában (nyelvi észlelés, memóriahasználat), mely nem folytonos észlelési ingeren alapul, hanem információs csomagok sorozatos észlelésén és feldolgozásán.

Az első napi bevezető előadást követően igen érdekes workshop zajlott le holland szervezésben arról, hogy a big data alapú szolgáltatások mennyire rohamosan átfogják a mindennapjainkat. Csoportmunka keretében jártuk körül, hogy milyen hatása van a nagytömegű adatmennyiség kezelésére alapozott szolgáltatásoknak a közgyűjteményekben, a felsőoktatásban, s általánosabban a nagyvárosok életében. A tapasztalatok összegzésekor előkerült az adatkezelés etikai, illetve jogi dimenziójának fontossága is, hogy ne lehessen visszaélni az összegyűjtött személyes, illetve bármilyen okból érzékenynek minősülő adatokkal.

Az első nap során a továbbiakban lehetőség nyílt meglátogatni speciális szakmai szervezésben a nemzeti könyvtár digitális könyvtári részlegét. Itt arról kaptunk tájékoztatást, hogy a digitalizálási munka középpontjában jelenleg a könyvtár hírlap- és folyóiratállományának feldolgozása áll. Alapvetően háromnyelvű (lett, német, orosz) hír-

lap- és folyóiratkincs áll a középpontban. A munkát egyrészt két modern és több korábbi generációt képviselő szkennerek segítségével önerőből végzik. Másrészt speciális projektek révén külső szakmai partnereket is bevonnak a tömeges digitalizálásba. Számukra az osztályon külön munkahelyeket alakítanak ki, ahol el tudják helyezni az eszközeiket a könyvtár épületéből nem kivihető állományrészek digitalizálására. A feldolgozás és katalógizálás egészen az egyes cikkek szintjéig terjed, több rétegű pdf állományokban szolgáltatják az eredeti nézetet, mögötte a felismertett szöveges tartalommal. Saját szolgáltatási felületet is kialakítottak, melyen keresztül a szerzői jogilag már nem védett digitalizált állomány szabadon elérhető. A szerzői jogi védelem alá eső dokumentumok esetében a nagyközönség a leíró metaadatok segítségével informálódhat a tartalomról. Könyvtárközi informatikai hálózatot alakítottak ki a hozzáférés biztosítására. Dedikált terminálok nem alkalmaznak, az egyes intézmények IP-cím tartományain belül szabadon elérhető az összes digitalizált, illetve az egyes szerkesztőségek, kiadók részéről a közvetlenül digitalizált anyag.

A nyitónap késő délutánján került sor az európai könyvtár- és információtudományi felsőoktatási intézményeket tömörítő, a BOBCATSSS konferenciák szervezését segítő EUCLID szokásos éves tanácsülésére is. Itt elhangzott, hogy egyre inkább megfigyelhető tendencia, hogy Észak- és Nyugat-Európában a hagyományos könyvtárosképzés háttérbe szorul, s egyre több információtudományhoz, adattudományhoz, információmenedzsmenthez tartozó interdiszciplináris kurzus adja meg az egyes képzőhelyek fő oktatási profilját. Ez a fajta sokszínűség azonban a BOBCATSSS konferenciák programjában csak igen részlegesen jelenik meg. Mindenképpen törekedni kellene a jövőben a minél nagyobb tudományos változatosságra akár már a jövő évi eszéki konferencián is, az ezt követő évek konferencia helyszíneinek és témáinak kiválasztásakor pedig ez a szempont fontos szerepet kell, hogy kapjon.

A konferencia egyetemi beháza

A második nap a Pecha Kucha prezentációkkal kezdődött. Tisztelet a kivételnek, de a résztvevők többsége nem igazán látta át a műfaj szabályait, emellett pedig elég furcsa látványt nyújtott, amikor körülbelül 10 hannoveri diák sorakozott fel egy 200 másodperces előadást megtartani. A nem túl népes mezőnyből kiemelkedett a később e kategóriában a legjobbnak is bizonyult adatalapú újságírással foglalkozó előadás. Azt vizsgálta meg, hogy a könyvtárak a maguk állományával, adatbázisaival, felhalmozott tudáskincsével (melyben jelentős a könyvtárosi tudás szerepe is) milyen szerepet tudnak játszani az adatalapú, rejtett tényeket, összefüggéseket feltáró újságírás segítségével, s ezáltal az állampolgárok minél teljesebb körű tájékoztatásában. A könyvtárosok képzésében és továbbképzésében egyre fontosabbá válnak azok a kompetenciák, amelyek a hagyományos állományalapú tájékoztatási formák mellett az adatfeltáró tevékenységet is hatékonyan segíthetik.

A második bevezető előadásnak a szerepét, funkcióját, mondanivalóját elég nagy kihívás volt értelmezni számos résztvevő számára. Ute Schneider professzor a mainzi Gutenberg Intézet kutatási igazgatója az olvasáshoz kapcsolódó rituálékról, helyszínekről, az olvasáshoz kapcsolódó kellemesnek talált környezetről beszélt hosszasan, majd ehhez kötötte hozzá a különféle közösségi média platformokon (pl. Instagram) megjelenő, a fent említett témakörhöz kötődő fényképeket. Több résztvevőnek olyan benyomása támadt, mintha az olvasás javarészt elsüllyedt, illetve közhelyessé vált esztétikai dimenziójához ragaszkodna az előadó, azt is felemlégetve, hogy ennek szerepe van a közösségi médiában is. Kérdéses, hogy ez a tudományos alapot, más területek felé történő tág szakmai kitekintést nélkülöző előadás hogyan igazolta vissza az olvasás erejét, milyen szereppel bírt a program összeállításának szempontjából. Az előző napi magas tudományos igényességű bevezető előadás egyfajta igen negatív ellenpontjának lehettünk sajnos tanúi, mely egyébként igen ritka és szokatlan a rendezvény életében.

A bevezető előadást azonban nagyon érdekes szekcióelőadások követték. Aase Kristine Tveit Roald Dahl Matildáról szóló meséjét elemezte egyrészt abból a szempontból, hogy a gyerekek számára a női-férfi egyenjogúság milyen játékosan találó módon mutatható be Matilda varázslatos világában. Másrészt rengeteg klasszikus angol irodalmi utalás is el van rejtve a norvég szerző által írt történetben, melyek kibontása a kora-tizenéves korosztály számára szolgálhat ismeretterjesztő-szórakoztató élményekkel. Iskolai könyvtárosok, könyvtárostanárok, gyermek- és ifjúsági könyvtárosok nagyon színes módon használhatják fel ezt az irodalmi alpanyagot.

Az USA-ból érkezett William A. Tringali igen élvezetes előadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a kis és közepes méretű könyvtárakban a túlságosan merev feldolgozási szabályok negatív irányban befolyásolhatják az állomány használatát. A konkrét példa egy ifjúsági képregénysorozatra vonatkozott, mely a felnőtt tematikus képregény gyűjteményben került formai alapon elhelyezésre egy amerikai kisváros közkönyvtárában, egészen addig, amíg az előadó, a könyvtáros gyakorlatvezető egyetértésével át nem helyezte azt az ifjúsági részlegbe, hamar az egyik legkedveltebb állományrészévé varázsolva az addig alig keresett képregénysorozatot. A katalogizáló persze élenken tiltakozott, hogy felülbírálták a döntését a tematika és a lelőhely kijelölésében, de a tények önmagukért beszéltek. A felhasználóközpontúság, az állomány hatékonyabb használata jegyében néha bizony muszáj rugalmasabbnak lennünk.

A szekció harmadik előadását a német irodalmi archívumban dolgozó Ilka Schiele tartotta. Egyfajta érdekes, kontinenseken átnyúló virtuális nyomozásról adott számot,

hogy összeszedjék a zsidó származású Németországból kényszerűen emigrált, Karl Wolfskehl hátrahagyott személyes könyvtárát és irodalmi hagyatékát, összevetve azt a később Amerikában újra felépített második könyvtárával. A hagyaték egy része Izraelbe került, kisebbik része Németországban maradt, ezek az állományrészek egyesülnek legalább virtuálisan az amerikai személyes könyvtárral. S amikor a feltárási munka lezárul, még számos további szerző könyvtárát, irodalmi hagyatékát szeretnék szintén virtuálisan újraegyesíteni a későbbiekben.

A következő szekció első előadásának katalán előadói Sonia Camarasa Sola és Laia Lapeira i Juliá arra mutattak rá, hogy Barcelonában a városi könyvtári hálózatban felmerült igényként, hogy a szociális otthonokban élő időseket célzó könyvtári szolgáltatásokat hatékonyabbá lehetne tenni, illetve külön tanfolyamokat lehetne szervezni igény szerint a digitális alapkompeticenciák elsajátítására. A kísérlet elindult, a városi könyvtári fiókhálózatban az egyes részlegek mintegy kétharmada legalább egyfajta programot szervezett e témakörben, harminc százalékuk kétfajta, öt százalékuk pedig háromfajta. Ennek révén új szint visznek az idős emberek életébe, bővíteni tudják a tudásukat, oldani tudják a magányukat a célzott könyvtári tanfolyamok, szolgáltatások révén.

Heidi Kristi Olsen és Liv Gjestrum 2016-ban az oslooi társszervező diákokat segítették oktatóként a BOBCATSS lebonyolításában. Előadásukban arról adtak számot, hogy egy komplett oktatási modult szerveztek a konferencia köré. Ennek része volt, hogy legalább próbaképpen témajavaslatokat kellett mindenkinek összeállítania és beadnia a konferenciára. Megismerték és megfelelő módon alkalmazni tudták a félév végére az egyes publikációs formákhoz kötődő ismereteket (Poszter, Pecha Kucha, előadás, workshop). A témajavaslatok elbírálásával, az egyes tudományterületekben történő részletesebb elmélyüléssel pedig a tudományos készségeik és képességeik is nagymértékben bővültek. Emellett a konferencia szervezésébe történő bekapcsolódással értékes interkulturális kommunikációs képességekre tettek szert. Rendezvényszervezői alapkompeticenciáik is megalapozásra kerültek. A teljes kurzust tízen végezték el, tizenhárman voltak végig aktívak a projekt folyamán (ők 15 ECTS kreditponttal gazdagodtak a kurzus elvégzését követően), s huszonhárom hallgatót sikerült valamilyen módon bevonni a munkába. A hallgatói tapasztalatokat személyes interjúkkal, illetve a korábbi oslooi szervezési együttműködésben zajlott konferenciákon résztvevő akkori diákok esetében kérdőíves felméréssel mérték fel. Kiderült, hogy miután a szervezési munkában a diákok szinte teljes hierarchia nélküli autonómiát élveztek, volt alkalmuk megtapasztalni ennek pozitív, illetve negatív következményeit is. A finn, norvég, holland szervezőcsapatok munkastílusa némiképp eltért egymástól, külön kihívást jelentett ezeket összehangolni. Persze a rendező ország súlya természetesen nagyobb lett bizonyos kérdésekben, mint a másik kettőé, ami külön kihívást jelentett. A tavalyi szervező hallgatók, illetve a korábbi konferenciákon részt vevők is rámutattak arra, hogy a szervezés során szerzett tapasztalatok igen előnyösnek bizonyultak szakmai karrierjük formálása szempontjából. Az oslooi kísérlet azért is érdekes, mert most először rendeltek a konferenciaszervezés mögé konkrét oktatási modult a megfelelő tematikával társítva, ami a jövőben több rendező intézményben is hasznos mintául szolgálhat.

A szekció harmadik előadásában Katarina Blazevic és Jelena Duvancic három egyetem (Eszék, Zára, Zágráb) könyvtáros hallgatóinak körében vizsgálták online kérdőívvel 2017 decemberében, hogy milyen módon szerzik be és olvassák a számukra kiadott kötelező

irodalmat. Arra is kíváncsiak voltak, hogy milyen ergonómiai aspektusai vannak az olvasási tevékenységnek. Az alaphipotézisük igazolódott több ponton is. A diákok főképp úgy szeretnek a legkényelmesebben olvasni. A legtöbben valamilyen párhuzamos, vagy háttértevékenységet is végeznek olvasás közben (pl. mobiltelefon használat, zenehallgatás). Mindemellett csendet és nyugalmat igényelnek olvasás közben. Viszont az a feltételezés, hogy legális úton megvásárolják a kötelező irodalmat, tévesnek bizonyult. Sokan az oktatók segítségével másolatban, illetve egyéb alternatív módokon (könyvtári kölcsönzés, illegális másolatkészítés, letöltés) szerzik be a szükséges irodalmat. E-könyvek olvasása kapcsán a döntő többség a pdf formátumot részesíti előnyben, s döntő többségük laptopról olvas kötelező szakirodalmat. Jelentős még a mobil eszközökön, illetve asztali PC-n olvasók aránya is, de csak mintegy a fele-harmada a laptopon olvasókének. Az e-könyv olvasó hardvert használók aránya elenyésző. Az irodalom feldolgozása kapcsán a legtöbben kimásolják maguknak külön papírra a legfontosabb gondolatokat, ezt követi a lényeges részek átemelése másik dokumentumba, illetve a lényeges részek kiemelése pl. színes tollal, a legtöbben pedig leszoktak arról, hogy képernyőmentéseket csináljanak a fontos részekről. A diákok többsége legalább néha szereti hangosan felolvasni, amit tanul, a nyugodt, csendes privát tanulási környezetnek ezért is van jelentősége. Érdekes szóródást mutat az olvasás gyakorisága. A havi egyszer kötelező irodalmat olvasók vannak a legtöbben, szorosán mögöttük a hetente többször olvasók, valamivel kevesebben heti egyszer olvasnak kötelező irodalmat, a legkevesebben pedig a havonta többször opciót jelölték meg. A felmérést szeretnék a jövőben megismételni, esetleg nagyobb mintán, több szakon tanuló hallgatók véleményét is felmérve.

A zárónap bevezető előadását Bella Katalin, az ELTE Könyvtártudományi Tanszék tanársegédje tartotta. Saját kutatásai alapján vizsgálta, hogy magyar irodalmi kortárs személyiségeknek milyen kapcsolata van kortársaik irodalmi műveivel. Felmérte azt is, hogy általában mit olvasnak papíralapon és digitálisan, felül tudnak-e emelkedni a szakmai irodalmi olvasási módon, amikor pl. szabadidős, szórakozási célból állnak neki olvasni. Az előadást rengeteg idézet színesítette az írókkal, költőkkel készített interjúkból. Így vált igazán élővé, izgalmassá az előadás, valamint befogadhatóvá a magyar irodalomban nem járatos nemzetközi közönség számára is.

A pénteki utolsó nap első előadás szekciójában hangzott el Lisa Morrison révén az az előadás, amely elnyerte a legjobb járó díjat e kategóriában. Terry Weech professzorral együtt azt vizsgálták, hogy amerikai könyvtárosképző intézményekben a nagyon újnak számító adatfeldolgozáshoz kötődő műveltségi terület (*data literacy*) milyen keretek között jelenik meg. Olyan készségekről és képességekről van szó, melyek lehetővé teszik az adatokhoz történő hozzáférést követően azok kezelését, menedzselését, kritikai alapú feldolgozását, interpretálását, illetve az etikus adatkezelés szabályainak alkalmazását. A tudományos könyvtárakban az adatkezeléshez kötődő készségekre és képességekre a kutatási munka támogatása miatt van leginkább szükség. Iskolai könyvtárosok számára az információs műveltség egyik új tényezőjeként jelenik meg ez a műveltségelem az amerikai tantervekben. Közkönyvtárakban pedig a felhasználók információs igényeinek kiszolgálására van egyre inkább szükség az adatkezeléssel kapcsolatos készségekre és képességekre. A kutatás keretében online elérhető az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) által akkreditált tantervekben szereplő egyetemi kurzusleíró anyagokat vizsgálták meg a University of Illinois Urbana Champaign, a University of North Carolina Chapel Hill,

illetve a University of Texas Austin intézményekben. A kutatás egyik fő tanulsága, hogy nagyon nagy inkonzisztencia tapasztalható az egyes intézmények között az adatumveltséghez kötődő ismeretek tantervi megjelenése kapcsán. Ha egyéb lépésekre nincs is lehetőség, de az általános kutatási ismeretek kurzusba mindenképp eredményesen be lehet illeszteni a szükséges alapkészségek és képességek elsajátításának lehetőségét. További amerikai, illetve nemzetközi kutatások szükségesek a meglévő jó gyakorlatok mélyebb feltárására, a témakörrel kapcsolatos kötelező és szabadon választható kurzusok hatékonyságának felmérésére.

Egy holland csoport (Johanna Andrade, Abrar Almehdar, Eetu Lyytikäinen, Joni Virta, Jurgen Bosch and Nicolas Paul) *Experiencing Reading: With Virtual Reality* címmel rendezett workshopot, amelyen nagyon sokan részt vettek, ami nem csoda, hiszen a virtuális valóság alkalmazhatósága napjaink egyik legfelkapottabb témája. A workshopon betekintést nyertek a résztvevők a kutatócsoport munkájába, megismerhették a virtuális valóság működését, és azt a demó szoftvert, amelyet annak a prezentálására készítettek, hogy miképpen alkalmazható a technológia az olvasás népszerűsítésére. A módszer hasznossága és megvalósítása véleményünk szerint kérdéses, ám az elképzelés, mely szerint a Z és Alfa generációk fiataljait úgy lehetne motiválni az olvasásra, hogy egy izgalmas virtuális környezetet teremtünk nekik, ahol szabadon járhatnak és olvashatnak; érdekes és újszerű. A hozzászólók közül a legtöbben nemtetszésüket fejezték ki, mondván, hogy ez nem megoldás az olvasás megszerettetésére, és a valóságtól elrugaskodott elképzelés, hogy a fiatalok ezentúl VR-szemüveggel a fejükön olvassanak könyveket.

A zárónap délutánján Ivana Dejanovic és Josipa Iljic egy olyan felmérés eredményeiről adott számot, mely a gamification iránti érdeklődést, illetve a játékos formában előállított tartalmak iránti érdeklődést mérte fel horvát egyetemi hallgatók körében. Eredményként fogalmazódott meg, hogy a hallgatók érdeklődnek az ilyen típusú tartalomszolgáltatások iránt, relevánsnak tartják, hogy bizonyos fajta tartalmakat játékos formában közvetítsenek a számukra. Szélesebb körű információra lenne szükségük a már elérhető játékos formájú tartalmakról, s arról, hogy miként lehet ezeket a világhálón megtalálni.

A Tallinni egyetem oktatója, Aira Lepik illetve tanítványa a Tallinni Műszaki Egyetem könyvtárosaként dolgozó Maris Nool az Instagram könyvtári tájékoztató tevékenységekhez illeszkedő használatáról adott áttekintést előadásában. Kiderült, hogy videót nem nagyon érdemes Instagramon posztolni, mert alacsony a nézettsége, hiszen alapvetően egy képeket közvetítő felületről van szó. Nem nagyon érdemes semmitmondó képpel vegyített általános könyvtári tájékoztatót sem közzétenni. Olyan képeket kell közzétenni, melyek felkeltik a felhasználói figyelmet. A képekhez megfelelően eltalált 6-9 címke (*hashtag*), illetve maximum 140 karakteres rövid találó leírás vonzza be a legtöbb reakciót. Az előadáshoz szervesen kapcsolódott a konferencia legutolsó workshopja, mely kiváló hangulattal és nagyon jól felépített szerkezettel bírt, észtországi hallgatók Maris Nool és Jaana Tõnisson, valamint Aira Lepik professzor szervezésében. A szervezők elnyerték a legjobb workshopnak járó címet a résztvevők értékelései alapján. Témája a közösségi média – főként a Facebook és Instagram – hasznosíthatósága volt a könyvtári marketing szempontjából. A szervezők nem csupán megvalósult jó gyakorlatokon keresztül szemléltették ezeknek az eszközöknek a hatékonyságát, hanem a résztvevők a gyakorlatban is kipróbálhatták, hogy milyen az, amikor a könyvtárnak a közösségi médiában kell hírt adnia magáról. A négy önálló csoportnak egy-egy véletlenszerűen kiválasztott tárgygal

kellett reklámozni a könyvtárát, vagy valamely szolgáltatását. A csoportok kaptak mikulásvirágot, székeket, varróeszközöket, de az egyikük még paradicsomot is. Ezek nem azok a tipikus tárgyak, amelyek elsőként eszünkbe jutnak a könyvtárról, de talán éppen ezért telt el olyan jó hangulatban a workshop, és ezért készültek nagyon látványos, meghökkenítő reklámképek. A szervezők a képek feltöltése után alaposan elemezték azokat, és jó tanácsokkal látták el a publikumot a marketing célú képek elkészítése kapcsán.

A konferencián örvendetes módon több magyar résztvevő is képviseltette magát előadással, illetve poszterrel. Nagy Andor a Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályának munkatársa *Comparative analysis of digitisation priorities set by libraries in Europe* címmel tartott előadást. Alapjául a Tóth Mátéval közösen elkészített tanulmány szolgált, amelyben az ENUMERATE 2015-ös felmérését vették alapul, s azt vizsgálták meg, hogy Európa országainak könyvtárai milyen prioritással kezelik a különböző digitalizálási célokat. Ilyen digitalizálási cél lehet pl. a kreatív újrahasznosítás, az oktatási és kutatási célok, de nagyon jelentős – főként a kelet-európai könyvtárakban – az állományvédelmi célú digitalizálás, vagyis a fizikai példányok használatának csökkentése. A szerzők izgalmas eredményekre jutottak, jól megfigyelhető különbségek mutatkoznak a földrajzi alapon besorolt országcsoportok között (észak, dél, kelet, nyugat). Érdekes megfigyelés például az, hogy a déli országok könyvtárai az oktatási célú digitalizálást sokkal alacsonyabb prioritással kezelik, mint más országok könyvtárai; de az is meglepő volt, hogy a keleti országokban nagyon fontosnak tartják a vallási, ideológiai célú digitalizálást, ellentétben pl. az északi országokkal, ahol ezt jóval alacsonyabb prioritással kezelik. Jól látszik az is, hogy az egyes könyvtártípusok némiképp eltérő szerepkörben működnek a regionális alapon létrehozott országcsoportokban, erre jó példa volt az, hogy az ENUMERATE felmérése alapján az északi országokban ugyan elég magas prioritással jelenik meg az állományvédelmi célú digitalizálás, de ezt a tevékenységet jórészt csak a nemzeti könyvtárak végzik (nem úgy, mint pl. Keleten). Úgy tűnik tehát, hogy a más-más földrészek országainak könyvtárai eltérő okokból digitalizálnak, de az látszik, hogy mindenhol fontosnak gondolják kulturális örökségük digitalizálását. A közönség jól fogadta az előadást, és a kutatás folytatása felől érdeklődtek.

Arany Zsuzsanna az Új Nemzeti Kiválóság Program keretében, Egervári Dórával közösen lefolytatott kutatásának eredményeit prezentálta. Az előadás címe *Development Options of Information Literacy with Gamification* volt, témája pedig a gamifikáció, melyre a szerzők új oktatási módszerként és az információs műveltség fejlesztésének eszközeként tekintettek. Egy rövid bevezető és módszertani rész után az előadó példákat hozott a hazai és nemzetközi joggyakorlatokra, ezt követően az applikációkon és egyéb informatikai lehetőségeken keresztül az információs műveltség lehetséges fejlesztési lehetőségeit mutatta be. Az előadó rávilágított, hogy a tananyag játékosá tétele egyáltalán nem távoli és megfoghatatlan lehetőség, mivel már most is számos lehetőség áll az oktatók rendelkezésére. Számos olyan mobiltelefonos vagy számítógépes alkalmazás létezik, amelyet a diákok előszeretettel használnak tanórai kereteken kívül, ám alkalmasak lennének a tananyag egy részének átadásához és a szemléletesebb órák megtartásához is. Ilyen pl. a nagyon sok fiatal által jól ismert Minecraft építő játék, amelynek léteznek ingyenes, oktatásra szánt tematikus változatai is (kémia, történelem, nyelv és más tanórákra specializálva). Az előadás amellet, hogy szemléletesen megismertette a gamifikáció módszerét a közönség-

gel, remek gondolatébresztő is volt, és a közönség kérdéseiből, megjegyzéseiből kiderült, hogy sokan látnak fantáziát a gamifikáció oktatási célú alkalmazásában.

Murányi Péter, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Savaria Könyvtártudományi Csoportjának vezetője előadásában a magyar és a lett irodalom elektronikus adatbázisokban való megjelenését, és az elmúlt 15 év változásait, a fejlődés fő irányvonalait mutatta be. Előadásában módszeresen, rendkívüli alaposággal ismertette azokat a különbözőségeket és hasonlóságokat, amelyek a lett, illetve a magyar nyelvű irodalmi témájú elektronikus szakadatbázisokat jellemzik. Részletes elemzést nyújtott az összes fontosabb érintett magyar adatbázisról, kitérve azok jellemzőire és hibáira, majd összehasonlította azokat a lett adatbázisokkal. Az előadás konklúziója alapján a lett elektronikus adatbázisok a magyar adatbázisoknál sokkal gyakrabban frissülnek, és egyfajta országos stratégiai irány szerint zajlik az adatbázisépítés, így elkerülhetik azt a hibát, hogy az értékes rekordok elveszzenek vagy visszakereshetetlenné váljanak.

Németh Márton az OSZK Digitális Könyvtári Szolgáltatások Osztályának munkatársa, valamint a Debreceni Egyetem Informatikai Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója a webarchiválás témaköréről adott áttekintést *Web Archiving: Responsibility of Public Collections in the Preservation of the Digital Culture* címmel. Különös hangsúlyt helyezett arra, hogy melyek a fő nemzetközi szakmai, pénzügyi kihívások, melyek a területet jellemzik. Ezután kitért arra, hogy a könyvtári, levéltári, múzeumi munkafolyamatok mellé miként illeszthető be a webarchiválási tevékenység egyéni intézményi szinten. Végül, de nem utolsósorban pedig bemutatta az OSZK webarchiválással foglalkozó kísérleti projektjét. Az angol nyelvű publikáció és a prezentáció is letölthető a http://mekosztaly.oszk.hu/mia_honlaprol.

Pataki Fruzsina, valamint Móring Tibor, az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézetének mester szakos hallgatói az első napon, a poszter szekcióban mutatták be pályaműveiket *Az óvodáskorú gyermekek olvasóvá nevelésének lehetőségei és módszerei a hazai könyvtárakban*, valamint *A reprezentáció két eszköze: nemzetközi adatbázisok a hazai publikálás gyakorlatában* címmel. Az előbbi poszter színes példákkal hívta fel a figyelmet, hogy a közkönyvtáraknak a legifjabb generáció igényeit is számba kell vennie. Az utóbbi poszter alapján pedig számot vehetünk azzal, hogy főleg humán-bölcsészettudományi területeken mennyire nehéz a kutatási eredményeket nemzetközileg számon tartani, összehasonlíthatóvá tenni. A nemzeti nyelven születő tudományos eredmények töredékét interpretálják angol nyelven e tudományterületen, kirekesztődve így a nemzetközi tudományos vérkeringésből.

A poszterek versenyét az észti Jaana Tõnisson nyerte meg, aki nagyon életszerűen és színesen mutatta be, hogy az olvasók visszajelzései alapján miként alakították át a Tallinni Egyetemi Könyvtár központi épületének, illetve a kampuszon elhelyezkedő olvasóteremnek a felhasználók által használt tereit. Több mint ezer felhasználó bevonásával zajlott le egy széleskörű felmérés, norvég mintát alapul véve. A végeredmény egyrészt a hatékonyabb könyvtárhasználat segítése lett (például több hálózati végpont kialakításával). Másrészt a bútorzat átalakítása a könyvtárhasználat kényelmét növeli. Fokozott igényt jeleztek több kiscsoportos tanulószoba kialakítására, illetve egyéni tanulóhelyek létrehozására. A felhasználók egy része ugyanis csoportmunkát végez, másik része pedig laptoppal felszerelve az önálló, kényelmes tanulás, illetve munka céljával keresi fel az olvasótermet. A belső átalakítások során ezekre az igényekre is figyelemmel voltak.

A konferencián részt vevő hallgatók és oktatók

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy újabb nagyon sikeres rendezvényen vagyunk túl. A különféle helyszínek közel voltak egymáshoz, az infrastrukturális körülmények kitűnőek voltak. Külön köszönet jár a lett és magyar szervező hallgatóknak fáradhatatlan munkájukért. 2019-ben Eszéken horvát-svéd-holland közös szervezésben remélhetőleg újra tartalmas Bobcatsss konferencián vehetünk majd részt.

A BOBCATSSS 2018 lett és magyar szervező csapata

BOBCATSSS 2018

A lett-magyar közös rendezésű konferencia előkészítése és megrendezése

Budapest, Oslo, Barcelona, Copenhagen, Amsterdam, Tampere, Stuttgart, Szombathely, Sheffield. Azon felsőoktatási intézmények otthonai, amelyek kezdeményezésére 1993-ban elindult a fiatal könyvtárosok és információs szakemberek egyik legnagyobb, BOBCATSSS elnevezésű konferenciasorozata. Budapest nem véletlenül foglal el előkelő helyet az alapító városok felsorolásában, az első, sőt az első hat konferenciának fővárosunk adott ugyanis otthont. Budapest 2005-ben volt utoljára szervezője a nemzetközi rendezvénynek, míg Magyarország utoljára 2011-ben volt házigazda a Nyugat-magyarországi Egyetem szervezésének köszönhetően.

XXVI. BOBCATSSS konferencia a magyar szervezők szemével

2018. január 24–26. közt immár huszonhatodik alkalommal rendezték meg a könyvtárosok és információs szakemberek egyik legnagyobb vándorkonferenciája, amely ez évben Rigában, a Lett Tudományegyetem, valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem közös szervezésében valósult meg, s mint mindig, most is igen nagy sikernek örvendett.

Miért fontosak ezek a rendezvények?

A könyvtárosság egyszerre jelent egy tudományterületet és egy szakmát, éppen ezért a hallgatónak képzésük során mind elméleti, mind gyakorlati tudást el kell sajátítaniuk a választott területről. A tudás azonban nem minden, rendkívül fontos a szakmai közösséggel való kapcsolattartás is, ezt szolgálják a magyarországi rendezvények, valamint levelezőlisták, és erre kiválóan alkalmasak azok a rendszeres konferenciák is, amelyek sorába a BOBCATSSS is tartozik. Az ilyen rendezvényeken a legújabb – hazánkban adott esetben még kevésbé ismert – trendek megismerése mellett lehetőség van olyan kapcsolatok építésére is, amelyek a későbbiekben mind az egyéni fejlődést, mind az intézményi együttműködéseket elősegítik. A 2018-as lett-magyar BOBCATSSS is ilyen céllal indult.

De hogy is LETTünk partnerszervezői az immár 26 éves múltra visszatekintő szimpóziumnak?

A felkérés az ELTE „veterán” BOBCATSSS-es doktorandusz hallgatóján, Nemes Lászlón keresztül érkezett a Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézetéhez. László évek óta képviseli egyetemünket a rendezvényen, amelynek során számos nemzetközi kapcsolatra tett szert. Egy ilyen ismeretség révén kereste meg őt 2016 augusztusában Lelde Petrovska, a Lett Tudományegyetem hallgatója, a 2018-as konferencia lett főkoordinátora, hogy közvetítse együttműködési szándékukat a „budapesti” egyetem irányába.

Az ajánlatot Intézetünk oktatói, valamint hallgatói igen nagy lehetőségnek tartották, így 2016 szeptemberében elfogadták a felkérést. Innentől kezdve másfél év kemény munka következett, mely a visszajelzések alapján ez év januárban meghozta értékes gyümölcsét.

A magyar szervezőbizottság és feladatai

Oktatói részről koordinátorunk a nemzetközileg is elismert Barátné Hajdu Ágnes lett, aki az IFLA igazgatótanácsának tagja, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, valamint az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének vezetője. Hajdu tanárnő mellett Bella Katalin tanárnő segítette még munkánkat, aki konferenciánk egyik keynote speakere is volt. A tanárnőnek nem csak kutatási területe illeszkedett konferenciánk fő témájához (The Power of Reading), de maga is szervezője volt a 2005-ös budapesti BOBCATSSS konferenciának, így hasznos tanácsokkal tudott ellátni minket. Kiszl Péter Intézetigazgató úr felkérésére hallgatói koordinátorként Farkas Csenge, informatikus könyvtáros mesterszakos hallgató fogta össze a magyar szervezői csapatot, tartotta a kapcsolatot oktatóinkkal, a lett munkacsoportok irányítóival, valamint a főszerzővel. A koordináció mellett természetesen két munkacsoport munkájában (Finances and Sponsors, Content) is aktívan részt vett.

Csenge a szervezőbizottság tagjai közé 2016 őszén *Bálint Dánielt*, végzett könyvtárszakos hallgatót, az Országgyűlési Könyvtár munkatársát, *Kállai Anitát*, végzős hallgatót, az Egyetemi Könyvtár munkatársát, *Móring Tibort*, végzős könyvtáros hallgatót, az EK diák-munkatársát, *Pataki Fruzsínát*, végzős könyvtáros hallgatót, *Fabulya Gabriellát*, filmszakos hallgatót és *Pongrácz Dorottyát*, angol és magyar mint idegen nyelv tanárt kérte fel. A szervezői csapatot erősítette még *Nemes László*, doktorandusz, a Magyar Információtudományi Alapítvány (MITA) elnöke is. Igaz nem állandó szervezőink, de fontos megemlíteni doktoranduszainkat, Winkler Beát, Sörény Edinát, valamint Hubay Miklóst is, akik részt vettek a beérkező absztraktok elbírálásában, az ő munkájukat ezúttal is köszönjük.

Bár oktatóink igyekeztek polihisztor könyvtárosokat képezni belőlünk – értünk a pénzügyekhez, a marketinghez, a menedzsmenthez –, szervezőink mégis a lettekhez hasonlóan munkacsoportokba tömörültek, és ki-ki a hozzá legközelebb álló területen kamatoztatta szervezői készségeit.

Mivel a szervezés első és egyik legfontosabb feladata a konferencia mottójának, valamint fő- és altémáinak kidolgozása volt, először a Content team kezdte meg munkáját. A magyar csapattagok, Farkas Csenge, Pataki Fruzsina, valamint Móring Tibor ezen kívül az előadások bírálati szempontjainak kidolgozásában, valamint a konferencia nép-

szerűsítésében (Valóságos könyvtár, könyvtári valóság (VKKV) konferencia előadás, BOBCATSSS tájékoztató a könyvtáros hallgatóknak) vettek részt. Ahogy azt korábban már írtuk, oktatóink, valamint intézetünk doktorandusz hallgatóinak támogatását első-sorban ezen munkacsoport élvezte.

A pénzügyekkel és támogatók keresésével foglalkozó munkacsoportunkban Bálint Dániel, Kállai Anita, valamint Farkas Csenge dolgozott. A csapat legfőbb feladata a szponzorcsomagok és költségvetésünk kidolgozása, valamint brossúrák készítése (angol és magyar nyelven) volt, melyekkel felvettük a kapcsolatot potenciális támogatóinkkal. Szervezőink ezen munkacsoportban kapták a legtöbb „külső” támogatást. Nagy Rolandnak, az ELTE Egyetemi Könyvtár munkatársának, valamint Nemes Lászlónak köszönhetően sikerült felvennünk a kapcsolatot több nagy adatbázis szolgáltatóval és kiadóval, valamint a Külgazdasági és Külügyminisztériummal is. Sajnálatos módon megkereséseinkre igen kevés pozitív visszajelzés érkezett. A konferencia magyar részről származó forrásait végül három szervezet, a Magyar Információtudományi Alapítvány, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, valamint az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata biztosította, ők azonban igen komolyan vették a könyvtáros hallgatók, s rendezvényünk támogatását. Az említett szervezetek, valamint a Minisztérium összességében mintegy 3 millió forinttal járult hozzá a szervezéshez, melyet a konferenciaszervezés közvetlen (keynote speakerek utazási és szállásköltségei, photowall nyomtatása, BOBCATSSS logóval ellátott vizespalackok legyártatása), valamint kapcsolódó költségeire (szervezők utazása, szállása) fordíthattunk/használhattunk fel.

Social media teamünket magyar oldalról nem könyvtárszakos hallgatóink alkották. Fabulya Gabriella és Pongrácz Dorottya részt vettek a konferencia logótervezésében, az invitation video vágásában, valamint a közösségi médiás felületek kezelésében és a rendezvény különböző platformokon (Facebook, Twitter, Instagram) történő népszerűsítésében. Dorottya mint angol és magyar mint idegen nyelv szakos tanár több team munkáját (Finances & Sponsors, Coordination) is segítette korrektúrázásával, így biztosítva rendezvényünk kommunikációjának jó megítélését.

Coordination teamünket magyar részről egy ember, Kállai Anita alkotta, aki a EUCLID cikkek, hírlevelek elkészítéséért felelt, valamint közreműködött a konferencia után kiküldött értékelő kérdőívek kidolgozásában.

Együttműködés, kapcsolattartás

Mivel szervezőink többsége egyetem és munka mellett végezte konferenciával kapcsolatos feladatait, ráadásul két külön országban, talán nem meglepő, hogy elsősorban online tartottuk egymással a kapcsolatot. Bár a legtöbb megbeszélésünk Facebookon folyt, az átláthatóság kedvéért feladatkezelőkben vezettük aktuális projekteinket, határidőinket, eredményeinket. Köszönhetően a lettekkel történő együttműködésnek, megismerkedhettünk a Basecamp nevű feladatkezelővel, melynek minden magyar és lett szervező tagja volt. Itt tároltuk konferenciánk logóját, hivatalos levelezéseink sablonjait, keynote speakereink bemutatkozásait, szponzorcsomagunkat, költségvetésünket és minden, munkánkhoz szükséges információt. Magyar csapatunk emellett a Trello nevű feladatkezelőben vezette és követte nyomon teendőit. Oktatóinkkal a konzultáció általában személyesen és emailek útján történt. Bár igen nehéz volt a szervezőket egyetem és munka mellett összehozni, bizonyos időközönként meetingeket is tartottunk.

A konferencia

Csapatunk természetesen nem csak a szimpózium megszervezésében, de lebonyolításában is aktívan részt vett. Közel 1 hetes rigai tartózkodásunk során előkészítettük a konferencia helyszínét, a rendezvény forgatókönyvét, részt vettünk a regisztráció, valamint a szekciók lebonyolításában, moderálásában, s természetesen igyekeztünk a social media nyújtotta lehetőségekkel informálni a résztvevőket és érdeklődőket egyaránt.

Közel másfél éves munkánk 2018 februárjában ért véget, a rendezvény sikerességét pedig mi sem bizonyítja jobban, mint statisztikáink. Háromnapos rendezvényünkön 194 résztvevő fordult meg a világ minden tájáról (az USA-tól Új-Zélandig), 26 paper prezentáció, 9 workshop, 18 poszter-, valamint 4 PechaKucha prezentáció hangzott el, gálavacsoránkon pedig 140 vendég vett részt, melynek keretein belül 450 pohár finom bor elfogyasztása mellett folytattak a résztvevők élénk szakmai tapasztalatszerést.

A szervezés nem kevés időt, munkát, energiát igényelt, de a magyar, s a lett szervezők nevében is bátran mondhatjuk, hogy az nem csak szakmai fejlődésünkhöz járult hozzá, de sok esetben személyiségünkön is pozitívan változtatott.

A következő BOBCATSSS-et ezúttal kicsit közelebb, Eszéken rendezik meg. A jövő évi szervezőknek ezúton is sok sikert, kitartást és ami a legfontosabb, sok támogatót kívánunk.

Megjegyzés

A magyar szervezői csoport ez évben kiadja a BOBCATSSS 2018 szervezéséről szóló tanulmányát, amelyben bővebb kifejtésre kerülnek a fent említett témák. Természetesen a kiadványban közzé fogjuk tenni a rendezvény legemlékezetesebb pillanatainak fotóit is.

A Bobcatsss 2018 magyar szervezői

Korompai Gáborné

10. évfordulóját ünnepelte a Nyugdíjas Könyvtárosok Baráti Köre

Több évtizeddel ezelőtt, a könyvtáros egyesületi rendezvények utáni kötetlen beszélgetések során gyakran felvetődött egy szakmai, baráti kör, ha úgy tetszik; könyvtáros klub létrehozásának gondolata. Napi munkánk, családi elfoglaltságaink miatt ez akkoriban nem valósult meg. 2006-ban Hadházy Csabáné, Éva kezdeményezte, hogy rendszeres időközönként találkozzék az a könyvtáros nemzedék, amely nyugdíjas éveit tölti, de eleven a szakmai érdeklődése, s jól érzi magát abban a társaságban, amelyben a könyvtárosság aktuális kérdései mellett tudományos, művészeti, közéleti és egyéb témákról lehet előadásokat hallgatni, beszélgetni. 2007-től havonta egy alkalommal tartunk összejövetelt a Thomas Mann utcai fiókkönyvtárban, ahol alkalmunk nyílik megismerni a helyi könyvtárak életében bekövetkezett változásokat. Az intézmények jelenlegi vezetői e körben találkozhattak hivatali elődeikkel, könyvtárunk korábbi munkatársaival. A Megyei Könyvtár új épületében tett látogatáskor örömmel tapasztaltuk, hogy méltó helyen, tágas, modern, a rendeltetésnek mindenben megfelelő épületben folytathatják aktív kollégáink a munkájukat. Más alkalommal megismertük az Egyetemi Könyvtár új részlegét a nagyerdei campus Élettudományi Központjában. Jártunk Hajdúhadházon a Művelődési Házban, a Könyvtárban és megnéztük a helyi képzőművészeti gyűjteményt. A Református Kollégium felújított épületében megtekintettük a múzeumi kiállítást, majd a Nagykönyvtárról kaptunk szakszerű ismertetést. Egy alkalommal debreceni festőművész gyönyörűen gondozott kertjében és műtermében tettünk látogatást, és emlékeztetéseket az Olvasókörrel közös kirándulásaink a Tudományos Élményparkba, Diósgyőrbe, Szolnokra is.

Meghívott előadóktól úti beszámolót hallhattunk tátrai túrákról, erdélyi, balkáni és nyugat-európai utazásaikról. Különösen emlékeztet az az előadás, amelyet az *El Camino* zarándok újáról tartott kedves debreceni ismerősünk. Megemlékeztünk jeles évfordulókról: a Debreceni Egyetem centenáriumáról, az Egyetemi Könyvtár alapításának 100. évfordulójáról. A reformáció emlékévében, *Debrecen és a reformáció* címmel klubtársnőnk

tartott irodalmi igényű előadást. Az Arany János-évfordulóra szintén szűkebb körünkől akadt vállalkozó előadás tartására, más alkalommal pedig a Nagykönyvtár egyik munkatársa mutatta be nekünk az Arany Jánossal kapcsolatos emlékeket. Szabó Magdára emlékezve életének, munkásságának városunkhoz fűződő szálai kaptak hangsúlyt, néhány személyes találkozás emlékének felelevenítésével.

A helytörténeti témák mindig nagy érdeklődést váltottak ki. A Debreceni Polgárok előadásorozat keretében legutóbb a híres debreceni Kaszanyeczky cég történetével ismerkedtünk. A helyi élclap-irodalomról szóló könyvét a Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatónője mutatta be. Az immár közel 2000 egykori pedagógus életrajzát tartalmazó *Pedagógusok arcképcsarnoka* című sorozatról az alapító főszerkesztő adott tájékoztatást. Több alkalommal hanglezem hallgatással és élő zenével egybekötött előadásban volt részünk zenei könyvtáros kollégánk jóvoltából. Népzenei előadása után népdalt tanított és megénekelte a jelenlévőket a közelmúltban eltávozott, felejthetetlen Benczéné Mező Judit.

A klub változatos programja keretében, az Alkotó Nyugdíjasok sorozatban csipkeverő népi iparművész és művészeti kerámiát alkotó professzor avatott be munkájának titkaiba. Az egészséges életmód és a mozgáskultúra fontosságát gyakorlati foglalkozással ismertette a baráti kör tagja.

Minden hónap utolsó hétfőjének délutánján a városi, megyei, egyetemi könyvtár volt munkatársai, nyugdíjas iskolai könyvtárosok és a tanítóképző, illetve az egyetem könyvtári tanszékének korábbi oktatói jönnek össze a viszontlátás örömeivel, az egymás iránti figyelemesség apró jeleivel, házi süteménnyel a hasznos és kellemes együttlétre.

Az utóbbi években Szilágyi Irén, Csiri a debreceni Méliusz Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettese szervezi a baráti kör életét. A vendéglátó fiókkönyvtárban önkéntes feladatként vállalta a háziasszony szerepét kezdetben Horváth Mária, majd Gönczyné Jeczkó Tünde, jelenleg pedig Bíró Ildikó. Köszönet illeti őket és előadóinkat – közülük csak néhányat tudtuk megemlíteni –, akik honorárium nélkül, jó szolgálatként tettek és tesznek eleget felkérésünknek.

A kép jobb szélén Hadházy Csabáné, a Baráti Kör alapítója és sok éven át, a kitérő programok szervezője emlékeztik. Középen Kovács Béla, a Méliusz Könyvtár igazgatója, a bal szélén Szilágyi Irén, könyvtáros

Az önképzőköröktől a Parnasszus felé¹

Sokféle és gyakran göröngyös út vezetett a Parnasszus felé. Az iskola, a tanárok, a családi hagyományok, éppúgy befolyásoló tényezők voltak, mint a pedagógiában igen sokszor megragadhatatlan véletlen. A lehetséges változatok közül írásunkban csak a középiskolai önképzőkörök szerepét mutatjuk be, ahonnan számos fiatal kapott szárnyakat, s indult el a Parnasszus felé.

Az középiskolai oktatás kiegészítőjének tekinthető önképzőkörök létrehozása Kiss János (1771-1846) költő, nevéhez kapcsolódik, aki a soproni líceumban az anyanyelv ápolása céljából létrehozta a *Magyar Társaságot*. Kezdeményezése nyomán a reformkorban az országosan elterjedő, általában önképzőköröknek nevezett iskolán belüli önkéntes társulások elsődleges célja kezdetben az anyanyelv ápolása volt, de tevékenységük később kiterjedt az olvasás, az irodalom megszerettetésének, művelésének irányába. Ezt segítette a nyilvános megmérettetés, a tagok „alkotásainak” értékelése és jutalmazása. Általános volt a pályázatok kiírása.

Az önképzőkörök tagjai általában a gimnáziumok felsőbb osztályos tanulói voltak. A körök választott tisztségviselői nagy önállósággal formálták a legtöbbször igen aktív tagság irodalmi érdeklődését.

Az önképzőköri élet általános gyakorlata volt, hogy az ülések alkalmával a tagok felolvasták irodalmi alkotásaikat, azokat megvitatták, bírálták, majd a sikeres teljesítményt valamilyen formában elismerték, értékelték. Ez legtöbb esetben az úgynevezett aranykönyvben való rögzítést jelentette, de gyakori volt a pénz vagy könyvjutalom is.

A 16-18 éves fiatalok irodalmi aktivitása száz-kétszáz év távlatából is figyelmet érdemel. Az önképzőköri tagság közül természetesen sokan nem jutottak el a Parnasszusra, de talán ennél fontosabb, hogy megszámlálhatatlanul sokan ezen az úton szerették meg az olvasást, az irodalmat. A fentiek bizonyítására, teljességre való törekvés nélkül mutatunk be olyan személyeket, akik számára meghatározó volt az önképzőkör.

Elsőként irodalmunk nagyjai közül a Ady Endrét említjük, aki számára a zilahi gimnázium önképzőköre meghatározta irodalmi életútját. Életrajzírója szerint a zilahi években az iskola önképzőköre formált legtöbbet a serdülő diák lelkén. Talán nem véletlen, hogy az általános korabeli gyakorlat szerint az önképzőköröknek rendes, szavazattal bíró tagjai

csak a VII-VIII. osztályos tanulók lehettek, de Ady már Zilahon, hatodikos korában, 1893 novemberében benyújtotta egy versét bírálatra. Az eredmény egyszerű „tudomásulvétel” volt. Bár ezt Ady kudarcként élte meg, ennek ellenére az önképzőkör tagja maradt, sőt aktivitása fokozódott. Ennek egyik oka bizonyára egy Zsóka nevű kislány iránti ifjúkori szerelme volt. Mindenáron bizonyítani akart. A versét érő mellőzés mellett kudarcot jelentett az is, hogy önképzőköri elnökek nem őt, hanem Somogyi Kálmánt választották meg, aki vetélytársa volt a Zsóka kegyeiért folytatott versenyben.

Figyelemre méltó, hogy az önképzőköri kudarcok ellenére kezdeményező készsége töretlen maradt. Javasolta például, hogy a pályázatokat 10 tagú bizottság bírálja. A javaslatot elfogadták, de a bizottságba Adyt mégsem választották be. Később öccsének keserűen említette „Hiába: az önképzőköri elnökségen kezdve sohasem volt szerencsém hivatalos elismeréshez.”

A kudarcok, mellőzések ellenére bizonyosra vehető, hogy Ady költői jövője szempontjából jelentős volt az önképzőkör. Diákköri versei még nem keltek nagyobb feltűnést. Osztálytársa, Elekes Károly szerint „Ebben az időben Bandi még a zilahi diákok és diáklányok előtt nem volt annyira felkapott, illetve jól ismert verselő.”

Stílusának élessége, csúfondáros hangvétele iskolát teremtett az önképzőkörben. Példa egy Ady bírálatból: „cselekmény nincs benne, mert egy csók s egy ablakfa ölelés nem tekinthető annak; balladai gyorsaság csak annyiban, hogy a hős lovon jár; a verselés a számba vehetőségig „könnyű”; röviden a költemény egy unalmas tárgy rossz feldolgozása.” Bírálatának színvonala, stílusa természetesen növelte Ady önbizalmát, önképzőköri tekintélyét.³

Érdekes, hogy Adyhoz hasonlóan Kosztolányi számára is – ellentmondásosan ugyan, de – meghatározó volt az önképzőkör. Ő is hatodikos korától vett részt a szabadkai gimnázium önképzőkörében, de az ott folyó munkát kritikusan ítélte meg. Naplójában ezt írta „Nagy várakozással néztem már hetek óta a mai napnak elébe, mert tudtam, hogy a mai napon tartja az önképzőkör második rendes ülését... Borzasztó az önképzőkör. Kétségbeesett munkássággal dolgozik, s mindegyik verset ír, verset, boldog, boldogtalan.” Bírálatra éppoly kemény, mint Adyé. Az önképzőkör titkárát tehetségesnek tartja ugyan, de megállapítja, hogy nincs benne képzelőerő. Egyik elbeszélését dicsőre méltatták, de Kosztolányi megállapítja, hogy téves „lélektani abszurdum van benne”. Ugyanazon ülésen a *Gondolatok a temetőben* című írás szerzőjéről megállapította, hogy „filozofálni akar, de nem tud”.

Jellemző viszont az önképzőköri életre, hogy más esetben őt is szigorúan bírálták. A 1901/2. tanév szeptemberében a *Rügyfakadás* című verséről a bírálók megállapították, hogy a költemény tele van semmitmondó üres frázisokkal; a vers középszerű. Kosztolányi a bírálatot hevesen visszautasította, amiért a bírálók megrovást javasoltak. Végül Kosztolányi körül az önképzőköri, sőt iskolai feszültség egyre nőtt. Amikor a történelemórán Kossuth életéről kellett beszélnie, csak annyit mondott, hogy „Kossuth élete meglehetősen monoton, született Monokon.” A tanár a szellemességet nem méltányolta. Súlyosabb volt, amikor az önképzőkör fiatal tanár elnöke Dezső versét magyartalannak ítélte, mire ő ezt „magából kikelve visszautasította, s az ajtót becsapva elhagyta az önképzőkört.” Az eset az iskolából való eltávolítással járt.

A viták és belső súrlódások ellenére az 1901/2. tanévben az önképzőkör kilenc pályázata közül hetet Kosztolányi nyújtott be. A témaválasztás gazdagsága egy 17 éves fiattól ugyancsak elismerésméltó:

- Arany lírája. Jutalma: Dosztojevszkij Raszkolnyikov c. műve;
- Emlékbeszéd Csokonai Vitéz Mihály felett. Jutalma: Dalok és történetek c. verseskötet;
- Eredeti versek. Jutalma: Burns Róbert költészete;
- Műfordítások németből. Jutalma: Goethe Faustja;
- Műfordítások Vergiliusból. Jutalma: Alexander Bernát tanulmánya Shakespeare Hamletjéről;
- Eredeti elbeszélések. Jutalma: Jakab O. Pásztortüzek c. verseskötete.

Az önképzőkori összetűzések, viták talán szokatlanok, sőt vitathatók, de kétségtelenül bizonyítják, hogy az ott folyó szellemi munka Adynak is, Kosztolányinak is hozzájárult az irodalmi életútjához.⁴

Viharmentes, de szintén meghatározó volt az önképzőkör Tamási Áron életében. Mint ismeretes a falusi kisfiú egy véletlen baleset folytán került a székelyudvarhelyi gimnáziumba. Kezdetben kedvenc tantárgya a történelem és a latin volt, de a jog iránt is érdeklődött. Nehezen illeszkedett be az új környezetbe, de az önképzőkör és az iskola igazgatója, Szemlér Ferenc tanára felkeltette az érdeklődését az irodalom iránt. Jellemző az önképzőkörre, hogy a tagok saját pénzükből fizettek elő a Herczeg Ferenc szerkesztette *Új Időkre*, valamint a *Zászlónk* című ifjúsági folyóiratra. Feltételezhető, hogy ez utóbbi folyóiratot az önképzőkörben ismerte meg. A folyóiratban meghirdetett pályázaton háromszor is díjazták munkáját. Irodalmi érdeklődéséhez az is hozzájárulhatott, hogy az önképzőkörben nagy sikerrel szavalta el *A magyar nemes* című verset. Az önképzőkörben szereztek egy karosszéket, egy pipát és abban farkaslaki hanglejtéssel szavalta el a verset. Az önképzőkörben csak egy alkalommal olvasta fel saját írását, mely arról szólt, hogy a Tamási család Farkaslakán vendégfogadásra készült a helybeli vásár alkalmából, s édesanyja akkora rántottát sütött, „mint egy talygakerék.” Az önképzőkör tanár elnöke, Szemlér tanár úr a felolvasás alatt végig nevetett, s a végén azt mondta, hogy ez „pompás írás volt.” Bizonyosra vehetjük, hogy a helyét kereső fiatal Tamási számára az önképzőkör meghatározott utat jelentett az irodalom felé, mely nélkül szegényebb lenne a magyar irodalom.⁵

Móricz Zsigmond Sárospatakon nem kedvelte az önképzőkört, de Kísújszálláson már saját verseivel, elbeszéléseivel szerepelt az önképzőkörben. Hetedikes korában egy nyilvános ülésen is fellépett. Berzsenyiről és Aranyról tartott értékesítésért 10 koronás aranyat kapott.⁶

Mikszáth Kálmán bár kezdetben gyenge tanuló volt, érdeklődése korán az irodalom felé fordult. Ezt a rimaszombati és selmeci önképzőkör tovább alakította. Rimaszombaton már harmadik osztályos kisdíák korában megismerte az önképzőkori életet, és ötödikes korában munkáját jutalmazandónak ítélték. Az önképzőkörben felolvasott írása után az önképzőkör tanár elnöke, Scholtz tanár úr megjósolta, hogy neves író lesz belőle. Életrajzírója, Bisztrai Gyula szerint az önképzőkör jelentette számára az irodalmi nyilvánosságot, itt kapta meg a tanárától és tanulóitársaitól az első bírálatokat és az első dicséreteket. A rimaszombati és a selmeci önképzőkörök emlékalbumai megőrizték Mikszáth kezdeti szárnypróbálgatásait.⁷

Juhász Gyula harmadikos gimnazista korában már szenvedélyes olvasó. Jellemző epizód, hogy a magyar fiatalok nevében levelet írt Vernének, megköszönve azt a sok szépet, amit a magyar fiataloknak nyújtott. A levél rossz címzés miatt visszakérül hozzá, ami számára nagy fájdalmat jelentett. Verne után Jókai következett, akiért, mint később említi, „esztelenül rajongott”. Tizennégy éves, amikor egy versben megírja Calypso búcsúját.

Hatodikos korában versei már megjelennek a Szegedi Naplóban. Papnak készül és különleges véletlen, hogy aznap, amikor átlépi a váci noviciátus kapuját, jelenik meg az első verse a Budapesti Naplóban. A rendből való távozása után a gimnazista önképzőköri tagnak sorra jelennek meg írásai. Aktivitása nem ismert határokat. Pályázatai sikeresek és ez megalapozta költői életútját.⁸

Jókai Mór az 1841-ben alakult pápai Ifjúsági Képző Társaság tagja volt. Már ennek az évnek novemberében felolvasta a *Mi ez* című versét. A bíráló a művet az érdemkönyvbe felveendőnek ítélte. A siker nyomán februárban *Az istenítélet* című elbeszélése ugyancsak kedvező bírálatot kapott, tíz napra rá pedig a *Halott* című versét éri kitüntetés. Jellemző az önképzőköri munka komolyságára, hogy az elismerések után az *Ósi kard* és az *Agglantos* című munkát a bírálók kiigazításra visszaadják. Jókai így emlékezett meg az őt ért bírálatokra: „Áldott légyen a láng, mely utamra rávilágított. Mily komoly dolog volt az! A tagok mind teljes számban jelen. Tarczy tanár volt az elnök. A tagok által benyújtott szépirodalmi és esztétikai munkák kiadattak bírálatra, s azután az ülésen felolvasták a művet és a bírálatokat. Mindenki elmondta az észrevételeit. A köztetszésben részesült műveket az a kitüntetés érte, hogy azokat szerzőjük saját kezűleg beírhatta az egylet albumába, aminek ez volt a címe: Érdemkönyv.”⁹

Ugyancsak a pápai iskola tanulója volt Pölöskei Ferenc egyetemi tanár, akadémikus, aki részt vett az önképzőköri munkában, s néprajzi, történelmi dolgozataival elért sikerei nyomán a kör elnökének választották. Egy beszélgetés során így emlékezett vissza az önképzőköri munkára: „Fontos önképzőköri feladatunknak tekintettük a frissen megjelenő, új modern szellemiséget tartalmazó szépirodalmi, történelmi, szociológiai, jogi könyvek beszerzését és közkinccsé tételét a diákok körében. Ezek jórészt még nem kerültek be a tananyagba sem. Olvasásuk során megismerhettük szerzőiket is. Közöttük többen gyorsan népszerűvé váltak. Az olvasás és írás kölcsönös szeretete jó útravalónak számított. „Az útravaló valóban hasznos volt, hiszen Pölöskei Ferenc történész, akadémikus számára az olvasás és írás meghatározóvá vált életében.”¹⁰

Pósa Lajos már az elemi iskolában kitűnt átlagon felüli képességeivel. A Rimaszombati Gimnáziumban a kis Lajos mindenből kitűnő tanuló volt, „csak” görögből kapott jelest.

Természetesen részt vett az önképzőköri munkában. Jellemző rá, hogy két társának is segített pályamunkájuk megírásában. Társai elsőik, illetve másodikok lettek, Pósa lett a harmadik. 1866-ban Sárospatakon tanult tovább. Itt is jelentős sikere volt az önképzőkörben. A sikeres önképzőköri próbálkozásokból, az itt szerzett tapasztalatok alapján egyenes út vezetett a *Jó barát*, majd a korszak egyik legsikeresebb ifjúsági folyóirata, *Az én újságom* szerkesztői székébe.¹¹

Szabó Lőrinc a *Könyv és emberek életében* című munkájában írja, hogy debreceni diáksága idején már alsós korában izgatta az önképzőkör. Bár még tilos volt számukra a bemenetel, többször is beszökött az utolsó padba. Itt találkozott először Ady névvel. Jellemző, hogy később az iskola raktáros-könyvtárosa morogva adta ki Adynak az *Új versek* című kötetét, mégis „ez a nap aztán döntően meghatározta a mi további éltünk irányát.” Ugyancsak a Debreceni Református Gimnázium Önképzőkörében 1916. december 9-én tartott rendes ülésen Béber László hetedik osztályos tanuló bírálta G. Szabó Lőrincnek egy szonettjét. A hivatalos jegyzőkönyv így szól: „Az alpbíró szerint a szonett szerzője kiváló pennaforogató, valóságos költőlélek és formaművésze a külső és belső lüktető versnek. Egy érző szív dagadó hullámai hömpölyögnek a versben. Örömmel üdvözlö a költőt, s versét az emlékkönyvbe írásba ajánlja. Az Önképzőkör tetszését egészében megnyerte a

szonett, az alpbíráló tüzetes boncolgatása alapján egybehangzóan emlékkönyvbe íratja. A bírálatot is, amely legjobban hasonlít egy jól megszerkesztett színházi kritikához, szintén emlékkönyvbe íratja.”¹²

A továbbiakban csak jelzésszerűen felsorolunk néhány ismert személyiséget, akiknek életét ugyancsak meghatározták az önképzőkori élmények:

- Bibó István könyvtárigazgató, politikus a szegedi Horváth Cirill főkönyvtárosa volt, s történeti tárgyú dolgozataival fődíjat kapott.¹³
- Ortutay Gyula néprajzkutató, miniszter ugyancsak a Horváth Cyrill Önképzőkör aktív tagja volt. Dugonicsal, valamint egy vallási és filozófiai témával foglalkozó értekezéséért fődíjat nyert.¹⁴
- Gombocz Zoltán nyelvész, az Eötvös Collegium igazgatója a Soproni ev. Lyceum Magyar Társaság tagja, majd főjegyzője volt. Pályamunkái elismeréseként – melyek többsége műfordítás volt – több alkalommal jutalmat kapott.¹⁵
- Sötér István Kossuth-díjas irodalomtörténész, a MTA tagjaként, a szegedi Horváth Cyrill Önképzőkör főjegyzőjeként munkájáért dicséretet kapott.¹⁶

Összeállításunkban a teljesség igénye nélkül arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy a feledés homályába vesző önképzőköröknek a 18-19. században meghatározó szerepe volt irodalmi életünk alakulásában. Sokak számára az ott elért siker a Parnasszushoz vezető úton az első lépést jelentette.

Jegyzetek

1. A cikk Jáki László 2017. júliusi számunkban megjelent írásának folytatása.
2. Németh László: Diákönképzés, javaslatok. In: Életmű szilánkokban. Tanulmányok, kritikák, vallomások. 1. köt. Bp.: Magvető, 1989. 387. p.
3. Beke György: Ady zilahi tanára. Köznevelés, 1974. 39. sz. 3-4. p.
4. Kosztolányi Dezső: A mostoha és egyéb kiadatlan művek. Szerk. Dér Zoltán. Novi Sad: Fórum Kiadó, 1965. 143-157. p.
5. Bekes György: Tamási Áron, a diák. Köznevelés, 1974.; Tamási diákévei. Új Horizont, 1997. 4. sz. 110. p.
6. Dénes Szilárd: Móricz Zsigmond kisújszállási diákévei. Irodalomtörténet, 1956. 4. sz. 440. p.
7. Bisztray Gyula: Mikszáth Kálmán. 1947-1910. Bp.: Magyar Helikon, 1961. 9. p.; Fábri Anna: Mikszáth Kálmán rimaszombati diákévei. Irodalomtörténet, 1957. 4. sz. 505-508. p.
8. Kispéter András: Juhász Gyula. Bp.: Művelt Nép Kiadó, 1956. 16-22. p.
9. Bodolay Géza 450 éves a pápai kollégium. Petőfi és Jókai iskolája. Köznevelés, 1981. 11. sz. 6-7. p.; Nagy Miklós: Jókai pápai diákévei. Irodalomtörténeti Közlöny, 1956. 2. sz. 160-167. p.
10. Pölöskei Ferenc szíves közlése alapján.
11. Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. Bp.: Kiad. Özv. Pósa Lajosné, 1920. 8-9. p.
12. Szabó Lőrincz: Amikor én debreceni diák voltam. Köznevelés, 1966. 15-16. sz. 562-564. p.
13. Diósi Géza: A Horváth Cyrill önképzőkör (olvasó társaság) története. Szeged, 1940. 43. p.
14. Uo. 44. p.
15. Uo. 243. p.
16. Diósi i. m. 44. p.

Lukács-Gúth Csilla

A Könyvek... és ennyi ifjúsági olvasóklub

A 2017-es év elején a Csorba Győző Könyvtár Körbirodalom Gyermekkönyvtárának munkatársai az egész éves programok, programsorozatok megbeszélése közben igyekeztek arra is megoldást találni, hogy hogyan vonják be a könyvtári életbe a kamaszokat, tizenéves fiatalokat. Tudtuk, hogy ez a korosztály is szép számmal jelenik meg a könyvtári életben, a statisztika is azt mutatta, hogy vannak kamasz olvasóink. Annak ellenére, hogy gyakran hallhatjuk, nem olvasnak a fiatalok, azt tapasztaltuk az elmúlt évek során, hogy mégis van egy réteg, amely hozza-viszi a korosztályának szóló könyveket, még akkor is, ha nincs jelen a rendezvényeinken, programjainkon. Az elmúlt évben tehát őket kívántuk megcélolni, és megmutatni nekik, hogy a könyvtár közösségi térré is válhat az életükben, ahová szívesen járnak. Az előző években is volt több, sikeres rendezvény a korosztálynak, állandó foglalkozásaink viszont még nem voltak. Több megbeszélés, ötletelés után kezdett körvonalazódni, hogy milyen rendezvények lesznek a fiataloknak 2017-ben.

Az első lépések

A téma megközelítéséhez első lépésként olyan könyvtárakat kerestünk, ahol színes programokkal várják a fiatal korosztályt. Igyekeztünk a már működő jó gyakorlatok ismerete alapján megfogalmazni saját koncepciónkát, s megtalálni azokat az elemeket, amelyekkel mi is meg tudjuk szólítani a fiatalokat.

Az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár törekvéseit, programjainak egy részét már ismertük. Tudtuk, hogy náluk működik olvasóklub is rendszeres találkozókkal, illetve más programok is a kamaszok számára, ahogyan az ország több könyvtárában is.

További jó gyakorlatokra leltünk a Ceglédi Városi Könyvtárban, amely saját „tinizuggal” is rendelkezik, remek állománnyal, és igazi közösségi színtér a fiatalok életében, ahogy többek között a szegedi Somogyi Könyvtár, vagy a szolnoki Verseyhy Ferenc Könyvtár is hasonlóan jó példákat tudott felmutatni.

Az országos szintű Nagy Könyves Beavatás című olvasásnépszerűsítő vetélkedőnek köszönhetően még 2016-ban jó kapcsolat alakult ki a versenyen részt vevő, a könyvtárunkat már régebb óta látogató csapattagokkal, akik a verseny során is gyakran kértek segítséget a könyvtáros kollégáktól, és végül az országos 5. helyezést érték el.

A nyertes csapat – Fotó: Lukács-Gáth Csilla

Célok megfogalmazása

A következő lépésként a Körbirodalom Gyermekkönyvtár is meghatározta a maga céljait, miszerint törekedni kíván arra, hogy hasonló remek programokat nyújtson a fiatal olvasóknak, és közösségi teret hozzon létre számukra.

„A fiatalok könyvtárhasználatának csökkenése egységes tapasztalat a városi könyvtárakban. A könyvtárak törekednek válaszokat találni erre a problémára, megszólítani a kamaszokat, fiatal felnőtteket, és bevonni őket a könyvtárak szellemi, fizikai terébe.” Ezen mondatok határozták meg a 2017 áprilisában Ceglédre szervezett szakmai napok programját is. A három napos konferencián fontosnak tartottuk a részvételt, hiszen a Csorba Győző Könyvtár Körbirodalom Gyermekkönyvtára is észrevette, hogy a fiatalok korosztályát talán a legnehezebb megfogni, motiválni, teret nyitni nekik a könyvtári életben. Ennek nyilván több oka van, ahogyan több mód is létezik arra, hogy miként tudunk ezen változtatni.

Tanulási, megismerési fázis

Erre volt alkalmas a már említett ceglédi konferencia, amely olyan módszereket, már működő gyakorlati példákat mutatott be, amelyeket továbbgondolva a mi könyvtárunk is képes volt és lesz alkalmazni. Olyanokat, amelyek egy részét már ismertük, de mindaddig nem tudtunk személyes kontaktusba lépni az ötletgazdákkal, kollégákkal, akik nap mint nap dolgoznak, élnek, együtt lélegeznek ezen projektekkal, és a számos fiatallal, akiket sikeresen vontak be a könyvtári életbe.

A már fent említett egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár jól működő Nagy Könyves Beavatása mellett rengeteg más sikeres projektet ismerhettünk meg. A Gödöllői Városi Könyvtár Könyvsúgóját, a kecskeméti Katona József Könyvtár rendezvényeit,

klubjait. A szegedi Somogyi Károly Városi Könyvtár Kamasz-o-dokk részére is betekintést nyerhettünk, hogyan működik, mi ez, miért is szeretik a fiatalok. Természetesen élőben megtekinthettük a Ceglédi Városi Könyvtár ifiklubját.

A személyes kapcsolatok kiépítése nagyon fontos volt a konferencia ideje alatt, és a beszélgetések sokat segítettek abban is, hogy hogyan gondolkodjunk a különböző célcsoportok foglalkozásainak, rendezvényeinek előkészítésénél.

Igényfelmérés, tervezés

A konferenciáról hazatérve tömérdek információval, tippel, ötlettel a zsebünkben álltunk neki a következő brainstormingnak: mit tudunk a látottakból, hallottakból alkalmazni, mi az, ami a mi könyvtárunk gyűjteményéhez, arculatához, kereteihez illik, amire igénye van az olvasóinknak. Természetesen igényfelmérést is készítettünk, ami a fiatalos külső megjelenésével nem várt eredménnyel járt, hiszen sokkal több olvasó válaszolt a kérdéseinkre, mint előtte.

Személyes beszélgetéseket kezdeményeztünk az ifjúság tagjaival, hiszen nap mint nap láttuk, kik azok, akik tízesével viszik az olvasnivalót. A könyvfalókkal hamar szóba lehetett elegyedni egy-egy kötet révén. Természetesen voltak kérdéseink: mit csinálnának szívesen egy könyvtárban? Járnának-e iskolán kívüli bármilyen foglalkozásra? És hasonló kérdéseket tettünk fel nekik. Kiderült, hogy van jó pár olvasónk, akik szívesen járnának olvasóklubba, hogy hasonló, olvasni szerető társaikkal oszthassák meg saját könyvélményeiket.

Gyakran kérdeztek ők is minket, például egy sorozat kapcsán, vagy kértek ajánlót; netán az újdonságok érdekelték őket. Vagy csak beszélgettünk egy könyvről, amit olvastunk.

Az olvasóklub létrejötte

13 éven felüliek, főleg lányok jelezték, hogy szeretnek olvasni, és szívesen beszélgetnének élményeikről másokkal. Bár nem volt egyszerű, de valami elkezdődött. Írtunk a szülőknél, fiataloknak, hogy ha találnánk egy időpontot, amikor leülünk közösen, létrehozhatnánk egy olvasóklubot. 2017 tavaszán megalakult a *Könyvek... és ennyi* olvasóklub. A nevét a tagok adták, ahogyan sok minden mást is ők találtak ki. Például, hogy havonta egyszer találkozzunk, hogy mindig az adott klub végén húzzuk ki a következő gyűlésre olvasandó könyvet.

Igyekeztünk hirdetni is a klubot, lett logónk, amelyet az egyik tag rajzolt. Plakátok készültek, a honlapunkon, Facebook oldalunkon is hírt adtunk magunkról, és folyamatosan toboroztuk a tagokat.

Találkozók

A klubnak külön helyisége egyelőre nincs. A Tudásközpont 4. emeletén található Körbirodalom Gyermekkönyvtár foglalkoztató szobáját foglalják el havi egyszer a fiatalok, bő 3 órára, s lakják azt be pillanatok alatt. Babzsákok, párnák nyújtanak kényelmet számukra. Végül úgy egyeztünk meg, hogy mindenki hozhat némi ropogtatnivalót, innivalót, majd egy könyvtáros segítségével beszélgetnek egy előre meghatározott könyvről. Nincs

kialakított struktúra, ez inkább egy kötetlen csevegés, élménymegosztás, történetmesélés. Alakulnak néha kisebb-nagyobb viták egy-egy szereplő miatt, vagy, mert nem várt befejezést kapott a mű. Nyilván valakinek tetszik az adott kötet, valakinek nem. Ami fontos volt, hogy bátran, veszekedés nélkül, egymást meghallgatva mondhassák el a véleményüket a fiatalok.

A 11 fővel indult csapat hamar összekovácsolódott, barátságok kezdtek kialakulni, volt, hogy el-elmaradt valaki, volt, hogy érkezett új érdeklődő, ennek köszönhetően hamar felpezsdült az élet a klubban. Idővel már 3 hetenként találkoztunk, s volt, hogy már külső helyszínre is mentünk a csapattal. Az egyik ilyen látogatás a pécsi Zsolnay Negyed Festődéjébe volt, ahol saját bögrét készítettek maguknak a tagok, praktikusán azért is, hogy ne műanyagpoharat használjunk az olvasóklubok alkalmával.

A tagok

A legifjabb leányzó 13 éves, a legidősebb 19, egyetemi hallgató. Van két fiatal fiú is a csapatban, akik ugyanúgy kedvelik némely vörös pöttyös könyvet, mint az olvasóklub lány tagjai. Jelenleg tizenhárom állandó tag van, és 2–3, aki akkor jön, ha épp Pécsen van, mert másutt tanul. A résztvevők többsége különböző pécsi középiskolákba jár.

Nagyon lelkes, kreatív csapat, akik nyitottak a játékra, a kézműveskedésre, a filmek világára, és szeretik a zenét. Többen lovagolnak, néptáncolnak, vagy űznek más sportokat. Némelyikük jól rajzol, vagy épp novellát ír. Különbözőek, egyediek, de egy szerelem közös: az olvasás.

Kulcsfontosságú elemek a projektben

Nagyon fontos a kapcsolattartás velük (nagyjából éjjel-nappal), ahogyan a személyes kapcsolat is. A mai fiatalokról tudjuk, hogy az életük jelentős részét a közösségi oldalakon élik. Tehát kézenfekvő volt, hogy a személyes találkozásokon kívül létre kell hozni egy online felületet is, ahol tartjuk a kapcsolatot. Külön csoportunk van a Facebookon, ahol aktív élet folyik, és néha legalább olyan zajos, mint 14–15 kamasszal az olvasóklub gyűlés. Itt vitatjuk meg leggyakrabban, mikor találkozunk legközelebb. Gyakran beszélgetünk itt is könyvekről, vagy osztunk meg más, hétköznapi témát egymással.

Kiemelném, hogy bár „kütyüfüggő” fiatalokról van szó, a klubüléseken még véletlenül sem kerülnek elő a mobilok, amit először mi könyvtárosok is meglepődve tapasztaltunk. De úgy néz ki, hogy ez a kis közösség a találkozók ideje alatt nagyon is megvan a telefonja nélkül. Persze ez nem zárja ki, hogy egy-egy játékos feladat során ne kérnénk őket arra, hogy vegyék elő, és használják őket, hiszen mégis csak ebben élnek, és fontos a digitális műveltség.

Olvasóklub kicsit másként

Az eltelt hónapok során szembesültünk vele, hogy mennyi mindenre vágnak még ezek a fiatalok, s mennyi rejtett képességük van. Ezért elkezdtünk a találkozók elején különböző csapatépítő játékokat játszani. Kezdetkor még az ismerkedés céljával, később pedig azért, hogy erősítsük a kapcsolataikat, vagy épp átmozgassuk őket, ráhangoljuk a beszélgetésre. Ha sikerült letenniük az aznapi iskolai élethez kapcsolódó dolgaikat, előkerült az aktuális könyv.

Volt, hogy ezt is úgy mesélték el, hogy mindenki mondott egy mondatot, s szépen, kronologikusan felfejtettük, mi történt a könyvben. Ez arra is jó volt, hogy meghallgassák egymást. Hiszen véleménye mindenkinek van. Aztán ezt el is mondhatták. Néhanapján ajánlókat is írnak, amire külön felületet biztosítunk számukra a könyvtárunkban. Volt olyan beszélgetés, amikor például együtt igyekeztünk egy közös noteszt alkotni, amit aztán otthagynánk egy könyvesboltban, akár csak az akkor olvasott *Dash és Lily* című [Rachel Cohn](#) - [David Levithan](#) könyv főszereplője.

Szélesi Sándor *Kincsem* című könyve hatalmas sikert aratott a csoporttagok közt is. Sokat beszélgettünk a mű által megjelenített alakokról, korról, a dzsentrikről, és hogy mennyi a valóságalapja a történetnek. Illetve ennél a könyvnél is felmerült már nem először a filmadaptáció. Összevetettük a film egyes elemeit, alakjait a könyvben törtétekkel.

A hónapok során új és új ötletek születtek a fiatalokban és bennünk, könyvtárosokban is, hogy milyen sok mindent lehet még együtt csinálni. Különböző módszerekkel dolgoztunk fel könyveket, és még rengeteg mindent szeretnénk a jövőben együtt kipróbálni.

Kiemelt esemény

Volt egy kiemelkedő rendhagyó esemény is az olvasóklub életében. A tanévkezdést egy könyvtárban alvással kezdtük, a tagok nagy örömeire. Sikerült megszervezni, hogy egy éjszakát bent tölthessünk a Körbirodalom Gyermekkönyvtárban. A szeptemberi találkozóra kihúzott és elolvasott könyvről beszélgettünk, hálósákokat tettünk az olvasói térbe, előkerültek a plüss állatok, és persze az esti mese. Az *Így neveld a sárkányodat* című animációs filmre esett a választás, amit nagy kivetítőn néztünk meg közösen. A tagok kisebb csoportokban beszélgettek, játszottak, nevetgéltek a lámpaoltásig. Majd mindenki álomba olvasta magát.

Reggeli ébredés – Fotó: Lukács-Gúth Csilla

Nem meglepő módon reggel is a legtöbbször könyvvel a kezében próbált észhez térni. Szombat lévén a könyvtárunk 10 órakor nyitott, ezért volt időnk összeszedni a dolgainkat, és rendet tenni magunk után.

Versenyszellem

A már több ízben említett Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár újból megrendezte az Országos Könyvtári Napokhoz kötődően a Nagy Könyves Beavatás olvasásnép-

szerűsítő versenyét. Az olvasóklub tagjaiból 3 kisebb csoport is jelentkezett a versenyre, eddig igen szép eredményekkel, de még messze a játék vége.

A fiatalok gyakran járnak be a könyvtárunkba, vagy kérnek segítséget az erre létrehozott külön csoportban a Facebookon. Van, hogy csak örülnek, ha átolvassuk az írásaikat, vagy meghallgatjuk az ötleteiket, de van, hogy egymást motiválják, vagy attól a csoporttól kérnek segítséget, amely az előző játékban már részt vett. Nagyon lelkesek, és örülnek a kreatívabbnál kreatívabb feladatoknak, kihívásoknak. Mi pedig büszkék vagyunk rájuk, akárhányadik helyen is végeznek.

Jövő

2018 tavaszán egy éves lesz az olvasóklub, tehát a rövidtávú terveket nézve egy kisebb bulit szeretnénk szervezni nekik az évfordulóra, illetve tervben van, hogy egyszer lesz egy külön kis zuga az olvasóklubnak, ami az ifjúsági részleggé alakulna. Esetleg egy klubszoba.

A hosszabb távú terveket nézve, s ezeket a tagokkal átbeszélve, igény van legalább fél-évente egy könyvtári pizsama partira, illetve több rendezvényre, ami már egyeztetés alatt van a megfelelő könyvtári egységekkel, vezetőikkel. Író-olvasó találkozók, kiadók, esetleg bloggerek-vloggerek meghívását tervezzük.

De szívesen kipróbálnának más dolgokat is, például filmklubot, vagy tudományosabb témájú foglalkozásokat is. Tehát a jövőben is van elég tennivaló, fejlesztendő terület a könyvtárban.

Egyéb ifjúsági programjaink

Az év közbeni rendezvények sikeresnek ígérkeztek minden téren. Volt Leiner Laura dedikálás hatalmas tömeggel. Arany János-emlékév, amihez több programmal is kapcsolódott a Csorba Győző Könyvtár, például az Országos Széchényi Könyvtár által meghirdetett szavalóversenynek a Körbirodalom Gyermekkönyvtárban volt az egyik területi döntője. A Petőfi Irodalmi Múzeum vándorkiállítás keretében megtekinthető volt az Arany 200 busz. Sikeres fotópályázatot rendeztünk, amiből végül kiállítás is nyílt, amely egy hónapon keresztül megtekinthető volt a Tudásközpont aulájában.

Májusban cigány mesemondó verseny volt, ahol szép számmal képviseltették magukat a középiskolások is. Az Anne Frank kiállításon munkatársaink szakszerű tárlatvezetéssel egybekötött foglalkozással várták a csoportokat. Sok osztály megfordult a kiállításon, amelyek plusz tudást vihettek magukkal a témában.

Az Országos Könyvtári Napokhoz az elmúlt évben is csatlakozott a Csorba Győző Könyvtár, amely során a Körbirodalom Gyermekkönyvtár is színes rendezvényekkel várta a kicsiket, nagyokat. A fiataloknak volt lehetőségük találkozni Néneyei Pállal, *Az irodalom visszavág* című kötetek jeles szerzőjével, és nem maradt el a Rendhagyó irodalomóra sem. Mindent egybevetve a Körbirodalom Gyermekkönyvtár egy színes, tanulságos évet zárhatott 2017-ben, amikor nemcsak a fiatalabb korosztályt érte el, hanem a célt is, hogy bevonja a tizenéveseket a könyvtári életbe. Reményekkel, ötletekkel telve indultunk el az új évbe.

Péliné Bán Éva

„Csak az ember olvas”

Olvasóklub Szentendrén¹

Az olvasás mindig az életem meghatározó része volt. Családi indíttatás és egyéni vonzalom egyaránt közrejátszottak abban, hogy a könyv fontos legyen nekem. Magyar szakos tanári diplomám is van, bár iskolákban csak óraadóként dolgoztam, de az irodalom tanításában vannak tapasztalataim. Tanárként is vallottam, hogy a legfontosabb meggyőzőési eszköz az olvasásra nevelésben az élmény! Ez nem különleges felfedezés, tanár generációk szóltak már erről, de mindenkinek magának kell szembesülnie azzal, hogy élmény nélkül a legkiválóbb szerző sem ér semmit a gyerekek számára, de így van ez a felnőtteknél is. Az élmény sokféle lehet, de ezek sorából is kiemelkedik a magyartanár személyes elköteleződése. Mindig arra törekedtem, hogy a tanítványok megérezzék, hogy nekem személyesen is sokat jelentett az adott szerző és a mű. Szenvedélyesen szeretni kell, akiről beszélünk, amit olvasunk. Fiatal tanárként Műelemző Baráti Kört vezettem Debrecenben, sok élmény ért, nagyon hasznos volt számomra, s remélem azok számára is, akik ott voltak akkor velem.

A napokban Háty János volt a könyvtár vendége, akinek a sok érdekes és gondolkodtató mondata között szerepelt az a megállapítása is, hogy „egy jó írás megérint és csak az a jó írás, ami megérint. Azért olvasok, hogy az olvasott mű megérintsen. Magamat akarom megtalálni!” Így gondolom én is.

2010 óta dolgozom civil önkéntesként a Pest Megyei Könyvtárban. A könyvtár vezetői nagyon szorgalmazták, hogy hozzunk létre egy Olvasóklubot, számítva a könyvtár törzsolvasóira. A klub 2012. október 2-án alakult meg a könyvtárban. Nyolc érdeklődő olvasó jelent meg az első alkalommal, és én kicsit szorongva vázoltam fel az elképzeléseimet. A könyvtár vezetőinek és nekem is az volt az előzetes elgondolásunk, hogy az emberek szeretnek beszélni arról, amit olvasnak. Egy magyartanárnak ez talán természetes is, de nem voltam biztos abban, hogy ezt mindenki így gondolja. Próbáltam megfogalmazni a klub célját: hogy szeressünk együtt gondolkodni és beszélgetni arról a könyvről, amit mindenki elolvas. És beszéljünk az érzéseinkről. Sokféle olvasó van, sokféle a megközelítés módja.

Milyen olvasókat ismerek?

- Olvasok, mert muszáj, ez a tanulás időszaka (kötelező olvasmányok, szakkönyvek);
- olvasok, mert tele a szívem, a szerelem időszaka;
- olvasok, mert a gyerekemnek olvasok;
- olvasok, mert ez a foglalkozásom, magyartanár vagyok;
- olvasok, mert szeretek olvasni.

Természetesen ez a sokféle viszonyulás a könyvhöz, az olvasáshoz egy emberben is benne van. Én a klub alakulásakor azt akartam megfogalmazni, hogy mi azokra az olvasókra számítunk elsősorban, akik nagyon szeretnek olvasni, akik szenvedélyes olvasók, élmény számukra az olvasás, és ezt meg is szeretnék osztani másokkal.

Sokféleképpen lehet szeretni az olvasást. A könyvtárba járó emberek többsége azért olvas, mert érdekli a mese, a narráció. Vannak válogatás nélkül olvasók, „mindenevők”, akik talán nem is gondolnak arra, hogy céllal olvassanak. Itt a szórakoztatás, az élményhez jutás, a bepillantok másféle életekbe attitűdje munkál. Nem lehet ezt a réteget elmarasztalni, mert az olvasás minden fajtája jó, hasznos, mivel nem iskolás gyerekekről van szó, ahol az olvasónaplót értékelni kell, sőt osztályozni.

Vannak azután olyan olvasók, akik a könyvsikereket akarják megismerni. Egy-egy könyvheti újdonság, tv-ben hallott sláger könyv vonzóvá válik és olvasásra ösztönöz. Ez az olvasó azután vagy beáll a sikeresnek mondott könyvet támogatók táborába, vagy megismerve a művet, nem tartja annyira nagyszerűnek, ahogy a beharangozó kampány azt előre jósolta. Ezek az olvasók ismereteket szereztek, beszélgetés során hivatkozhatnak arra, hogy én is olvastam a sikerkönyvet, és vagy a tetszésüket fejezik ki, vagy éppen az ellenkezőjét.

És van olyan olvasói réteg, aki céllal olvas, vagy azért, mert a tanulmányai részeként szüksége van bizonyos művek elolvasására, vagy azért, mert kialakult benne egy érték-skála és az olvasmányok erre a skálára felkerülve bővítik az ismereteket. Ez az olvasó elsősorban nem azért olvas, hogy élményhez juttassa magát, hanem azért, hogy az ismereteit bővítse.

A szentendrei Olvasóklubban ezek a megközelítések mind megvannak. Sokfelől érkezünk, van köztünk magyartanár, muzeológus, tanítónő, nyugdíjas katonatiszt, érdeklődő nyugdíjas. A korösszetétel szerint többnyire hatvan éven felüliek vagyunk, a 11 főből egy személy, aki még aktív dolgozó, a többiek nyugdíjasok. Most természetesen levonhatnánk azt a következtetést, hogy a nyugdíjasok jobban ráérnek olvasni, több az idejük klubba járni. Az elmúlt öt év tapasztalata azt mondatja velem, hogy ez csak részben igaz. Mi ebbe a klubba már azért is járunk, mert szeretünk együtt lenni. Talán akkor is járnánk, ha lenne rendszeres elfoglaltságunk, mert jó itt együtt lenni! Kíváncsiak vagyunk egymásra, a másik véleményére, a kibontakozó vita lelkesít bennünket.

De kezdjük az elején a történetet! Az első alkalommal felvázoltam elképzeléseimet, és a Klub „szabályát” lefektettük. Találkozunk havonta egyszer, mindenki azonos művet olvasson el, tervezzünk előre és állapodjunk meg a listában. Eleinte többnyire én javasoltam olvasnivalót, az én élményeim és elkötelezettségeim jelentek meg a listákban. Én nagyon jól éreztem magam, de egy idő után úgy láttam, hogy ezt az érzést nem mindenki osztja. A mindenkinek más tetszik igazsága ösztönzött, hogy változtassunk az elképzelésen, ne csak én adjak ötleteket az olvasáshoz, hanem kapjon szót mindenki! Itt nem

a gimnáziumi magyar órán vagyunk, ahol a tanár témaválasztása a döntő és mindenki ennek felel meg. A mindenki kapjon szót elvet úgy valósítottuk meg, hogy a tagok mondanak egy vagy két könyvcímet, beletesszük egy kalapba a papírokat, kihúzzuk és az lesz a „kötelező olvasmány”. Ez a módszer bevált, a mai napig így csináljuk. Decemberben a karácsonyi találkozásunkkor kihúzzuk a címetek, és januártól indul az új évad.

Ez a megoldás demokratikusabb, mindenki részt vesz a program kialakításában. Én itt a demokratikus megoldásban látom a lényegét. Természetesen ez a módszer azt is jelentette, hogy sok olyan könyv is felkerült a listára, amit én talán magamtól nem olvastam volna el, de sokszor meggyőződtem, hogy én gondoltam rosszul. Kiváló könyveket olvastam így el, hálás voltam az ajánlónak. Hogy például is éljek, Szilasi László *Harmadik bíd* című regényét sose olvastam volna el, de mivel a listára került, elolvastam. Kiváló, megrendítő olvasmány volt, nemcsak nekem, mások is így gondolták. A szerző Szegeden él, később kiderült számomra, hogy ismerem is őt, de valahogy az írói munkásságát nem követtem figyelemmel. Légy nyitott és nem marad el az élmény!

A találkozásaink havonta egyszer, általában a hónap utolsó keddjén vannak, helyet a könyvtár biztosít. A beszélgetés menete úgy alakul, hogy én felvezetem a témát, egy kicsit orientálok is a társalgást, de azért határozottan a saját élményeim és véleményem alapján értékelek, és próbálok közelíteni az általánosan elfogadható esztétikai elvárásokhoz. A következő megszólaló mindig az, aki javasolta a könyvet. A legjobban ő tudja, miért ezt a művet választotta, „védje meg” a választását. Ezután sorban mindenki elmondja, mit gondol a szerzőről, a könyvről, tetszett-e neki vagy sem. Ezek a beszélgetések mára már komoly vitákká alakultak. Itt sokszor szóba jönnek általános esztétikai, stílusbeli, történelmi kérdések, és nagy örömeimre egyre többször váltanak ki az olvasottak személyes ráismeréseket is. Például, amikor Nádasdy Borbála *Zagolni szabad* című könyve volt soron, az egyik klubtag életének olyan szakaszáról beszélt teljes őszinteséggel, amihez hasonlót ő is átélt, amikor az író a háború utáni évekről beszélt. Eddig ez a társunk csak keveset beszélt és ritkán nyilatkozott meg személyes ügyekben. Volt már olyan alkalom, amikor egészen a megbántódásig mentek a tagok egy-egy mű megítélésénél, de ilyenkor óvatosan a „békéltető” szerepét vállalom magamra, mert az nem lenne jó, ha valaki haraggal menne el, ugyanakkor az is kell, hogy mindenki merje elmondani a véleményét. Volt már olyan alkalom, amikor meg is győzte egyik olvasó tag a másikat, változtatott az eredeti véleményén.

A vita után én még vállalkozom egy összefoglalásra, de ez nem tanári verdikt, hogy ez így van jól, ahogy én gondolom, hanem egyfajta lezárás, visszautalás a hallottakra és megerősítése a műnek, ha arra szükség van. Ettől a gyakorlattól néhányszor tértem csak el, nekem is vannak „lelkemből lelkedzett” gyönyörű műélményeim, ilyenkor szenvedélyesen próbálok meggyőzni a társaságot, hogy aranyat tartottunk a kezünkben, és ritka pillanat részesei voltunk olvasás közben. Ha nem is győzők meg mindenkit száz százalékosan, de legalább én nagyon boldog vagyok. Ezek a szenvedélyes megnyilatkozások szerintem hozzátartoznak a művek megismeréséhez, befogadásához. Csak szenvedélyesen érdemes olvasni! Ragadjon el az élmény, vigyen a víz alá, emeljen a magasba és röptessen! Sok ilyen mű van a magyar és világirodalomban, mi is olvastunk jó néhányat.

Egyik példám legyen most Szabó Magda *Für Elise*-e. Engem az íróhoz fűződő személyes ismeretségem is vezérelt akkor, amikor ezt a könyvet javasoltam olvasásra. Ebben a döntésben az is benne volt, hogy én is évtizedeket éltem Debrecenben, és Szabó Mag-

dánál is meghatározó élmény a debreceniség, a református ősök sorsa, akik a debreceniek számára majdnem rokonságot jelentettek. Egy ilyen mű elemzésénél megkerülhetetlenek ezek a szempontok, amit nagyon részletesen kifejtettem. Sokan szerették ezt a könyvet, de voltak, akik nem tartották olyan fontos olvasmánynak, mint én. Mégis úgy érzem, hogy a vita végére talán valamivel közelebb került a kétkedőkhöz az író és a mű. Érthető, hogy nekem sokat mond a debreceni híres gimnázium, a Dóczy, hiszen én is odajártam, de akkor már Kossuth Gimnáziumnak hívták. A személyes elköteleződés egy mű megismerésénél és kiválasztásánál minden ember számára nagyon meghatározó tud lenni.

Említhetném Krúdy Gyulát is, akitől a *Napraforgót* olvastuk. Én rajongva szeretem Krúdyt! Nemcsak azért, amit írt, hanem azért is, ahogy írta. Schöpflin Aladár Krúdy stílusát a zenével rokonítja, a szerzőt pedig magányos, (improvizáló) gondokásnak nevezi. Krúdy hasonlatairól tanulmányok születtek.

Az Olvasóklubban a vita előtt ezekről a dolgokról, stílusról, zeneiségről, idősíkok váltakozásáról sokat beszéltem, de félttem, hogy ez nem lesz mindenki számára igazán elfogadható, itt a hősök nem lineárisan haladnak az időben, ami nem minden olvasó számára szerethető írói módszer. Tévedtem: mindenki megértette a Krúdy-féle világot, behelyezkedtek a hősök sorsába, nem volt számukra nehéz olvasmány. Egyszerűen szép ez a világ! Ahogy Barta János professzor úr írta egyik írásában: „Szépség csak a nagy mélységek fölött feszülhet.”

Az Olvasóklub 5 és fél éve működik, ma már 11-en vagyunk és ennél több tag már nem lenne jó, mert így is sokára ér véget a kör, hogy mindenki elmondhassa a saját véleményét. És még a jóízű vitának is bele kell férnie az időbe.

Néhány adat: 2012-től kezdve 58 művet olvastunk el, évente 10 alkalommal találkozunk, nyáron 2 hónap szünet van.

A teljesség igénye nélkül megemlítek néhány könyvet, amit elolvastunk. Grecsó Krisztián: *Mellettem elférsz* és *Megyék utánad*; Szerb Antal: *Utazás holdvilág*; Dragomán György: *A fehér király*; Fehér Béla: *Kossuthkifli*; Németh László: *Iszony*; Szabó Magda: *Az ajtó és Fűr Elise*; Jókai Anna: *Ne féljetelek!*; Mikszáth-novellák; Moldova György: *Negyven prédikátor*; Krúdy Gyula: *Napraforgó*.

A világirodalomból: Bernard Schlink: *A felolvasó*; Ajtmatov: *Egy évszázadnál hosszabb ez a nap*; Coelho: *Veronika meg akar balni*; Alessandro Baricco: *Novecento*; William Wharton: *Apa*; Anna Gavalda: *Együtt lebeténnék*; Ulickaja: *Médea és gyermekei*; García Márquez: *A szerelemről és más démonokról*; Todd Strasser: *A hullám*.

Sokféle könyv, sokféle élmény, némelyik kivételes remekmű, de van köztük könnyedebb olvasmány is. Én, aki vagy ismertem, vagy újraolvastam, vagy most került a kezembe először, elmondhatom, hogy érdemtelen fércművet nem olvastunk.

Most, hogy visszagondolok az elmúlt négy és fél évre, azt kell mondanom, hogy nagyon jó ötlet volt a könyvtártól, hogy kitalálta az Olvasóklubot, köszönet azoknak, akik ezt megtették és azoknak is, akik ma is támogatják. Jó csapat lettünk, várjuk az alkalmakat és szeretjük ezt a közösséget. Az indulásnál az volt a szlogen: *Hozz egy könyvet, mi adunk egy csésze teát!* A teázás megmaradt, hozzá a süteményeket a tagok hozzák, a teát a könyvtártól kapjuk.

Az egyik alkalommal Bíró Zsófia *A boldog hentes felesége* című könyvét olvastuk el. Az ajánló az egyik tagunk volt, aki az írónőt tanította. A megbeszélésre meghívtuk a boldog hentes feleségét, Bíró Zsófiát és a boldog hentest, a férjét! Nagyon jó beszélgetés alakult

ki, sok kérdéssel, őszinte véleményekkel, amit a szerző és a „boldog hentes” is nagy szeretettel fogadott. Az író jelenléte mindig megemeli a beszélgetések színvonalát, hiszen tudjuk, ezen alapulnak az író-olvasó találkozók sikerei. Az író nagy boldog volt, hogy ennyi lelkes olvasóval találkozott, mi pedig örömmel mondtuk el a véleményünket, hogy ez igazán izgalmas, érdekes könyv volt. Na és kellőképpen szokatlan mű. Mindenkinek ajánlom az elolvasását.

Én magam versszerető ember vagyok. Hiszem, amit egyszer Kányádi Sándor mondott nekem, hogy a versnek hatalma van. A vers ősi sámánének és bűvölő egyszerre. Úgy gondolom, hogy számos boldog és szomorú pillanatunkhoz nyújtanak eligazítást és adnak feloldozást a versek. Ezért volt olyan korszak a klub életében, amikor minden alkalmat azzal fejeztünk be, hogy valaki, vagy többen elmondták kedvenc versüket. Egyszer egy egész találkozást szerveztünk a versnek. Kosztolányi Dezső *Hajnali részegységéről* beszélgettünk, és a végén CD-ről meghallgattuk a verset Latinovits Zoltán előadásában. Ritka szép pillanat volt. Szeretném, ha visszatérnénk ehhez a jó szokásunkhoz, és befejezőként verset olvasnánk.

2017 Arany János éve, születésének 200. évfordulója volt. Elküldtem e-mailben mindenkinek egy Arany-versekből összeállított idézet-csokrot, azzal a kéréssel, hogy próbálják megtalálni az Arany-kötetben a verseket. Egy kedves tagtársunk, aki szintén nagy versrajongó, minden idézetet megtalált, ezért napokig forgatta az Arany-kötetet. Ő kellőképpen megemlékezett Arany Jánosról!

2017-ben Szabó Magda születésének 100. évfordulója volt, már olvastunk tőle könyvet, de még beszélgettünk is róla az októberi találkozáskor, mivel az író 2017. október 5-én lett volna száz éves.

A klub tevékenységét sokfelé lehetne még tágítani. Sokat gondolkodtam rajta, hogy mennyire bírná el ez a közösség, ha feladatokat adnék az olvasáshoz. Volt erre példa, nem nagyon jött be. Ez nem egy gimnáziumi műelemző baráti kör, hanem érett emberek találkozási alkalmát, ahol beszélni lehet a könyvekről, a szerzőkről, néha a korról is. Az én vágyam, hogy a biblioterápia irányába mozduljunk el. Én még nem végeztem el a tanfolyamot, de több alkalommal részt vettem az egyesület által szervezett szakmai napokon. Nagy hatással van rám a biblioterápia, mivel magam is hiszem, hogy az irodalmi szöveg segít megérteni a világot, és segít nehéz helyzetek feldolgozásában. Ez az elképzelés még a jövő zenéje, de szeretnék ebbe az irányba nyitni.

Már kirándulni is járunk együtt. Voltunk Mikszáth és Madách nyomában Balassagyarmaton, Szklabonyán, Alsósztrégován, Csesztvén a legjobb Mikszáth- és Madách-szakértővel, Praznovszky Mihály irodalomtörténésszel, kultuszkutatóval. Kiváló kirándulás volt, élménygazdag és lenyűgöző. Szerveztem kirándulást Esztergomba, ahol az elsődleges cél a Babits Emlékház meglátogatása volt, de elmentünk a várba is és megnéztük a történeti kiállítást is. 2016-ban Petőfi nyomába eredtünk, Dömös, Szalkszentmárton, Kiskőrös felkeresésével és rendkívül gazdag élményekkel tértünk haza.

Minden évre tervezünk kirándulást, most alakítgatjuk az idei programot. Ezek az alkalmak az együttlétén és a közös élményen túl az irodalmi emlékhelyek felkeresésre is irányultak, hiszen más olvasni egy Mikszáth-novellát otthon a fotelban, és más akkor az élmény, ha láttuk a szklabonyai házat is. Vagy az *Ember tragédiájának* íróját odaképzeltük a sztrégovai íróasztalhoz, és átélhettük, hogy a világtól elzártnan, olyan távol a centrumtól is születhetett remekmű.

2016. június 28-án Petőfi nyomába eredtünk

Remélem, sikerült felvázolnom a Pest Megyei Könyvtár Olvasóklubjának rövid történetét és a klubban zajló igen hasznos és kellemes munkát. Nagyon örülök, hogy 2012-ben létrehoztuk ezt a formációt az olvasás népszerűsítésére, számomra is nagy örömet, boldog munkát és kellemes időtöltést jelent a havi egyszeri találkozás.

A klub tagjait is megkérdeztem, hogy miért járnak ide oly lelkesen, íme néhány válasz:

„jó időbeosztó ez az alkalom, rendezni mindennapjaimat”

„azt is elolvasom, amit másként nem tennék”

„az irodalom megismerése és az olvasás szeretete”

„jó hallani más véleményét”

„izgat a dolgok sokfélesége, más-más vélemény azonos műről”

„hajt a kíváncsiság”

„jó vitatkozni és néha meggyőzni egymást, vagy elfogadni más véleményét”

A beszámoló Máraiidézettel kezdődött. Végezetül álljon itt az idézet teljes szövege Máraiidézetekből – *Az olvasásról*:

„Erővel olvasni. Néha nagyobb erővel olvasni, mint amilyen erővel az írás készült, melyet olvasol. Áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kérlelhetetlenül olvasni. Az író fecseghet; de te olvass szűkszavúan. Minden szót, egymás után, előre és hátra hallgatózza a könyvben, látva a nyomokat, melyek a sűrűbe vezetnek, figyelni a titkos jeladásokra, melyeket a könyv írója talán elmulasztott észlelni, mikor előrehaladt műve rengetegében. Soha nem olvasni fitymálva, mellékesen, mint akit egy isteni lakomára hívtak, s csak a villa hegyével turkál az ételekben. Elegánsan olvasni, nagylelkűen. Úgy olvasni, mint ha siralomházban olvasnád az utolsó könyvet, melyet még beadott celládba a porkoláb. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb emberi ajándék. Gondold meg, hogy csak az ember olvas.”

Megjegyzés

1. A cikk a Pest Megyei Könyvtár *Olvasó közösségek* című konferenciáján, Szentendrén, 2017. május 3-án elhangzott előadás szerkesztett és aktualizált változata.

Könyvek között

Egy nyugdíjas könyvtáros írásai

Futaky László a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár nyugalmazott igazgató-helyettese, a szakmai közélet mindig is elkötelezett, tevékeny személyisége, korábban és napjainkban, nyolcvanon túl is viszonylag sokat publikáló írástudó. Azoknak a könyvtárosoknak az egyike, akik másik szakjuk (ő irodalomtanár volt) révén nemcsak a könyvtárügy, a könyvtárosi időszerű kérdéseiről és múltjáról vetették papírra a gondolataikat, de gyakran megnyilatkoztak és megnyilatkoznak a határterületek, főleg az irodalom és a történelem jelenségeiről, szívesen írtak és írnak könyvismertetések és kritikákat; pályakezdő korában még versei is jelentek meg. Örömmel vállalt szerkesztői feladatokat: pl. *Az irodalom „mindenese”*. Fábrián Zoltán (1986); *Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtár-történetéből* (2004-2005); *Bessenyei György-breviárium* (2011); *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* stb. Gazdag és sokrétű életművének szerves részét képezik a rövidebb-hosszabb közleményeiből összeállított válogatásai: *Könyvespolc* (1985); *Könyvtári múltidéző* (1998); *Kapocs* (2007).

Mostani, az egykori munkahelye által 2017-ben közreadott *Könyvek között* című kötetének a tartalma szintén vegyes. Kronológiailag is: a szerző az első részben (*Szellemi-szakmai kötődések. Két megyebeli alkotóról*) mindössze két, életrajzi jellegű dolgozatot, a másodikban (*Művelődési társaságok, kulturális egyesületek. Szakmai szervezetek műhelyéből*) további huszonkét publikációt helyezett el, mindez együttvéve huszonnégy 2009 és 2017 között keletkezett cikk, recenzió és kritika; köztük négy kézirat szövegét most közli először. Felfogható ráadásnak, de inkább Futaky László érett korának kritikai szemléletét demonstrálja, idézi élénk az utolsó blokk (*Visszatekintés. Kötetek az 1970-es, 1980-as évekből*), amely valójában öt esztendő (1976-1980) tizenhárom rövid könyvismertetését gyűjtötte csokorba.

Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a válogatás legfontosabb darabja mindjárt az első, egy kiállítási bevezető, amelyben a szerző testvérbátyját, Futaky István (1926-2013) göttingeni nyelvészprofesszort és az ő munkásságát, tudományos érdemeit mutatja be, kiemelve a magyar és a finnugor vonatkozásokat. Az ezt követő, terjedelmileg jóval kurtább írás szintén érzelmi, baráti kötődést tükröz: a magyar irodalmi élet szabolcsi kiválósága, Ratkó József – aki hosszú ideig könyvtáros volt – egyik szellemes szösszenetének („Diplomata vigyor // Ah, arcmodor / a harcmodor”) háttérét, „forrásvidékét” ismerteti.

Számos személyes emlék és élmény olvasható a helyi kulturális egyesületekről (Kölcssey Társaság, Bessenyei Társaság), és intézményekről (nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium, megyei könyvtár) szóló közleményekben. A recenziókon is átleng a

szabolcs-szatmár-beregi táj szeretete, a legnemesebb értelemben vett lokálpatriotizmus. Örömmel látjuk a címekben és a szövegsorokban, leggyakrabban a múlt századi ünnepi könyvhetek szervezői, rendezői között egykori könyvtáros kollégák (pl. Kovács Tibor és felesége, valamint Bory Zsolt) nevét. Újból megjelenik a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei szervezete negyven éves fennállásának megünneplésekor elmondott ünnepi köszöntője. Most először lát viszont napvilágot az MKE hetvenötödik évfordulójára közzétett jubileumi kiadványról a megyei könyvtár könyvszemle-sorozatában tartott előadása. Saját, *Kapocs* című kötetét is ő maga mutatta be a Bessenyei Társaság tagjai és meghívottjai előtt.

Érdekes és vonzó színfoltjai a karcsú kötetnek a nyíregyházi főiskola tanárának, János Istvánnak az irodalomtörténeti tanulmányairól, valamint a szülőtáj íróinak, költőinek és publikáló tanárainak (a mátészalkai Pénzes Ottó portréi és interjúi, az ugyancsak szalkai Oláh András versei és drámái) munkáiról, Mátis Béla tanító önéletrajzáról, Szűcs Imre (aki ugyancsak pedagógus) emlékeiről, a holokauszt után Izraelbe kivándorolt Leitner Dávid családtörténetéről, Miklós Elemér beregi arcképcsarnokáról, Budaházi István költeményeiről írt tömör és beleérző értékelései.

Látszólag idegen testet képeznek az összeállításban a megyehatáron túl napvilágot látott könyvekről született méltatásai. Valójában ezek Futaky László széles látókörének, sokoldalú érdeklődésének és műveltségének bizonyítékai. Ez a kitétel nemcsak a már említett MKE-történetre, a budapesti Egyetemi Könyvtár utolsó évszázadát elemző tanulmánygyűjteményre és a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár évkönyvére, valamint e sorok írójának az erdélyi reformországyűlések művelődési törekvéseiről írt monográfiájára és Széchenyi István bihari kapcsolatairól készített dolgozataira igaz. Éppúgy igaz a hetvenes évek második felében forgalomba került magyar irodalmi alkotásokra, a klasszikus vagy ma már klasszikus (Pap Károly, Örkény István, Varga Domokos) és az akkor még fiatal vagy kezdő (Baranyi Ferenc, Jókai Anna, Timár György, Rákosy Gergely, Sebeők János stb.) írók műveire, amelyekről igencsak hozzáértő miniesszéket közölt.

Könyvek között / Futaky László. – Nyíregyháza : [Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár], 2017. – 158 p. ; 24 cm

Bényei Miklós

A webarchiválásról történeti megközelítésben

A tanulmánykötet esettanulmányok formájában az elsők között tesz kísérletet arra, hogy felvillantsa a webarchiválás történeti, illetve széles társadalomtudományi kontextusának számos fontos elemét. A szerkesztők előszava is kitér rá, hogy eddig inkább az volt a jellemző, hogy magáról a webarchiválási folyamatról, annak technikai részleteiről, a világháló archiválásához kapcsolódó kurátori tevékenységekről szóltak az összefoglalók. A szerkesztők az előszóban ez alkalommal is a legfrissebb szakirodalom segítségével vázolják fel a webarchiválás általánosabb kontextusát, eddigi történetének kronológiáját és főbb szereplőit. Jellemzik a főbb intézményeket, melyek e tevékenységeket végzik. Az *Internet Archive* úttörő szerepe mellett rámutatnak arra, hogy míg egyes országokban egyetlen vezető intézmény köré csoportosul e tevékenység (például Dániában), addig máshol intézményi koordináció tapasztalható világosan elkülönülő szerepkörökkel (pl. Franciaország, Nagy-Britannia). Rövid tájékoztatást kapunk arról, hogy milyen szoftverháttérrel történik az anyagok begyűjtése, s milyen módszerekkel lehet az eltárolt webes információk visszakeresését biztosítani (pl. az *Internet Archive* által fejlesztett *Wayback Machine* szoftverrel URL címekre kereshetünk, ezt egészíti ki a teljesszövegű index szolgáltatás, már amelyik gyűjteményben éppen elérhető).

Az általános összefüggésrendszer áttekintése után viszont hamar kiviláglik, hogy itt arról van elsősorban szó, hogy a digitális bölcsészeti, társadalomtudományi kutatások hatókörében milyen sokszínű módon lehet a webarchiválás által begyűjtött információkincset feldolgozni, értelmezni, újrahasznosítani. Voltaképpen a web a különféle társadalmi jelenségekre adott reflexiók feltárásának egy újfajta izgalmas felületét kínálja. A kötet különféle problémaköröket, kihívásokat, vagy éppen társadalmi csoportok vizsgálatát emeli ki az egyes tanulmányokon keresztül, s vázol fel az újfajta forrásanyagon alapuló következtetéseket. Kvantitatív, kvalitatív, illetve vegyes módszerekkel végzett kutatási projektekről is képet kapunk.

A világháló egyes szeleteinek összehasonlító vizsgálata

A kötet tanulmányait három nagy tematikai egységbe rendezték. Az első egységbe három publikáció tartozik, s itt elsősorban kvantitatív vizsgálatokról van szó, melyek a számítógépes világháló egy kiválasztott tartományát vizsgálják.

Meyer és munkatársai az első tanulmányban a brit webes szférára vonatkozóan tesznek megállapításokat, kiemelten oktatási domain (.ac.uk domain) vizsgálatában merülnek el. Rámutatnak arra, hogy a világháló fejlődésében az egyetemek mindig is úttörő, innovatív szerepet játszottak, hasonlóan a kormányzati szférához (.gov.uk domain), de eltérően a

kereskedelmi honlapokat üzemeltető szereplőktől (.co.uk domain). A tanulmány szerint hasonló következtetések adódnak a megfelelő amerikai domainek (.edu. org. com) esetében is. A szerzők vizsgálat alá vették az egyes webes tartományokon belüli kapcsolódási pontokat, s azok kapcsolódásait is. Az ilyenfajta vizsgálatokból az adott nemzet társadalmi életének változásaira vonatkozóan lehet következtetéseket levonni. Másfelől számos fajta összefüggés csak olyan összehasonlításokkal tárható fel, amikor nemcsak egy nagy nemzeti webtartomány alszeleteit vetjük össze egymással, hanem az egyes nemzeti webtartományok szerkezetét, rétegzettségét, illetve egyéb jellemzőit is összevetjük.

A második fejezetben, *Halke és munkatársai* tanulmányának is a brit nemzeti domain (.uk) a fő vizsgálati tárgya. A módszer azonban már vegyes (kvantitatív + kvalitatív), s a téma merőben eltérő. Azt vetik össze, hogy a *TripAdvisor* kereskedelmi weboldalon megjelenő webcímek összetételét miképpen lehet párhuzamba állítani az *Internet Archive* által begyűjtött brit utazási témájú anyaggal. A recenzens számára meglepő következtetésre jutnak: nagyon alacsony szintű a párhuzamosság a begyűjtött anyagok összetételében. A legnépszerűbb turistacélpontok webhelyeinek címei persze mindkét helyen megtalálhatók, a kevésbé ismert látványosságok felett azonban a *TripAdvisor* bizony elsiklik. Ebből természetes módon adódik a következtetés, hogy a kereskedelmi weboldal távról sem a reprezentatív bemutatás, tájékoztatás igényével gyűjti össze a webhelyek adatait. Amennyiben viszont az ilyen prominens weboldalak is ennyire megbízhatatlannak számítanak, az komoly kérdéseket vet fel a szerzők szerint a bölcsész, illetve társadalomtudományi kutatás számára, hogy miképpen lehet teljeskörű, illetve reprezentatív világhálós webhely címkészlethez jutni egy adott téma vizsgálata kapcsán.

Az első rész zárótanulmányát a szerkesztő *Niels Brügger és munkatársai* jegyzik. Vizsgálatuk fő tárgya a dán webarchívum (netarchive.dk), illetve az Internet Archive. Arra voltak kíváncsiak, hogy miképpen jelennek meg a domain nevek, indul a számuk radikális növekedésnek, illetve hogyan tűnnek el a világhálóról. Összehasonlítják a két webarchívumot a begyűjtött anyagok teljeskörűségének szempontjából, elemzik azokat a vizsgálati tényezőket, melyeket ennek kapcsán fel lehet használni. A vizsgálatok eredményeit összehasonlítva szerintük fontos következtetések vonhatók le egy adott archívum megbízhatóságának mértékéről. A másik érdekes vizsgálati területük, hogy a web mely szeletei és milyen arányban tűnnek el az exponenciális tartalomnövekedés közepette. A történészek érdeklődésére tarthat elsősorban számot annak regisztrálása, hogy mi veszett el a múltból, illetve a múlt mekkora szeletéről kell lemondanunk a világhálós anyag vizsgálatokor, mennyire torzíthatja a múltból alkotott képünket ez a hiány.

Média és Kormányzat

Ebben a részben vegyes kvalitatív, illetve kvantitatív szempontú kutatásokkal találkozhatunk. A negyedik fejezetben *Weber* az USA webterében megjelent helyi online sajtó elemzésével foglalkozik. Rámutat arra, hogy többször is drasztikus változások rendezték át a kínálatot országos szinten. A kínálat egyre szűkül, sokan elhullanak az idők során. Nem elégszik meg azonban a szerző azzal, hogy országos szinten elemez, hanem arra is kíváncsi, hogy az országos folyamatoknak milyen helyi szintű lecsapódásai vannak például New Jersey helyi online sajtójának vonatkozásában. Végül arra a következtetésre jut, hogy a változások országos trendjei hű lekötésre kerülnek helyi szinten is. A vizsgálat főleg a webes hivatkozás analízis módszerét használta fel, a másik módszer pedig az egyes online sajtótermékek jövedelmezőségének összehasonlító vizsgálata volt.

Az ötödik fejezetben *Cowls és Bright* kvantitatív vizsgálati módszerekkel jellemzi a BBC hírportálon megjelenő hírek egy szegmensének evolúcióját, méghozzá azokét a nemzetközi linkekét, amelyek kifelé vezetnek a portálról, vagy arra mutatnak rá. Divatos téma mostanában, hogy a hírpiac globalizálódásával összhangban a hírszolgáltatás mennyire tükrözi vissza a gazdagabb országok nézőpontját, illetve olyan országokét, melyeket erős katonai, gazdasági érdekek fűnek egy adott térséghez. A vizsgálatok arra utalnak, hogy a kevésbé békés országok kevesebb kifelé mutató linket kapnak a BBC News webhelyéről, még akkor is, ha a híryanagban bő tálalást kapnak, s az angol nyelvű országok felülreprezentáltak a kifelé mutató linkek terén. Miután a BBC News webhelye hírszolgáltatás terén globális referenciapontnak számít, a kutatók nagyon fontosnak tartják az ehhez hasonló vizsgálatokat. Bizonyításra vár, hogy a széles nemzetközi közönséghez eljutó BBC hírtartalmak valóban a globális egységről, egymásraultaltságról szóló feltevéseinket erősítik meg, vagy egyenlőtlen töredékes képet adnak, egyes régiókat felülreprezentálva, másokat pedig kevésbé láthatóvá téve.

Schafer tanulmánya arra irányul, hogy a francia kormány milyen módon kíván az eddigieknél is fokozottabban nyitni az állampolgárok felé a számítógépes világhálón, az interaktív kapcsolatteremtés növelésének szándékával. Az 1990-es években a francia politikusok hangzatos szövegekben dicsérték a digitális fejlődés vívmányait, míg a hálózati szolgáltatások a sajátos francia belső hálózat, a minitel köré összpontosultak. Nagyívű elképzelések születtek a közigazgatás hatékonyságának növeléséről, az állampolgárokhoz való közelítéséről, miközben valójában csupán néhány helyhatóság töredékes webes jelenlétéről beszélhettünk eleinte. Ezek megszületésükkor igen innovatív webhelyekké lettek, ám az idők során elavultak. Itt tehát egyfajta alulnézetből szemlélődő történetírásról van szó, mely a helyi szintű valóságot tárja fel az információs szupersztrádáról szóló központi politikai retorika mögött.

Politikai, társadalmi, kulturális kihívások webes lenyomatai

A harmadik nagy rész *Milligan* által írt tanulmánya talán a legkülönlegesebb. A *GeoCities* szolgáltatása gyűjtötte össze az egyik legkiterjedtebb és legösszetartóbb felhasználói közösséget a világháló hőskorában. Az emberek kialakíthatták saját webes otthonaikat a különféle felkínált szomszédság típusok hálózatában. A szerző elemzi, hogy miképpen mutatták be magukat az egyes felhasználók a közösség tagjai felé, illetve miképpen kommunikáltak egymás között. A *GeoCities* mögött álló földrajzi metafora mára már elvesztette relevanciáját, s gazdasági okok is hozzájárultak a szolgáltatás hanyatlásához. Civil közösség szerveződött azonban a szolgáltatáshoz kötődő tartalmak megőrzésére, a korábbi tagokként szereplő webarchivátorok révén, akik ennek kapcsán kapcsolatot találtak az offline világban a történeti műemlékek gondozását szervező civil szervezetek felé is. Megint rádöbbenhetünk arra e történet kapcsán, hogy a múltnak kis híján eltűnt szeletei mennyire fontosak lehetnek a történeti emlékezetünk szempontjából, a számítógépes világhálón is.

Auckland és Evans arról ad képet, hogy egy adott súlyos társadalmi vitakérdésnek milyen webes lenyomata tud lenni. Az abortuszkérdés ausztrál percepcióját tanulmányozták a szövegek, illetve a linkek analitikus vizsgálatával. Azok a kereskedelmi oldalak igen jelentős látogatottsággal bírnak, melyek abortuszt segítő gyógyszereket árulnak, mivel sokáig ennek törvényessége, társadalmi elfogadottsága meglehetősen kérdéses volt. Az analízis tárgyául szolgáló időszak elején az abortuszpárti és abortuszzellenes vélemények nagy-

jából egyensúlyban voltak, aztán fokozatosan eltolódott az egyensúly az abortuszpárti álláspontok felé, ami a szerzők szerint a közhangulat változásáról is képet ad. A szerzők annak is megpróbálták utánajárni, hogy a *Google* megjelenése mennyire avatkozott bele az összképbe, a keresőszavak használatával miféle következtetéseket lehet levonni a témában. A big data alapú vizsgálatok azonban nagyon gyerekcipőben járnak, így a kutatás e szeletének tudományos relevanciája, illetve hasznossága bőven támaszt kétségeket a tudós társadalomban.

Webster a kilencedik fejezetben egy élénk társadalmi vitát kiváltó kérdés világhálós megjelenését állítja középpontba. A hagyományos iszlám jog, a *sharia* lehetséges nagy-britanniai alkalmazási módjait, az arra adott éles szélsőjobboldali reakciókat elemzi annak fényében, hogy miképpen nyilvánult meg ebben a kérdésben az anglikán egyház, illetve személyesen a Canterbury érsek. A webes hivatkozások analízise, illetve néhány, a témában érintett weboldal részletes vizsgálatának révén a kérdést tágabb kontextusba ágyazza a szerző, mely az anglikán egyháznak a brit társadalomban játszott szerepéhez kapcsolódik. Részletes bemutatásra kerülnek az ellentmondásos egyházi megnyilatkozások, illetve a szerző rámutat arra, hogy az érsek számos hivatalos állásfoglalása hosszú ideig nem volt elérhető online. A webes elemzés kiváló eszköze annak, hogy az ilyen éles vitakérdésekben feltűnő különféle egyházon belüli áramlatokhoz, frakciókhoz kötődő véleményeket fel lehessen tárni. Az eddiginél részletesebb képet kaphatunk az iszlám és más vallások viszonyát befolyásoló különféle szellemi tényezőkről.

A tizedik fejezetnek is az iszlám a főszereplője, ám egy másik kontinensen, s egészen más nézőpontból. *Dougherty* az iszlám punk kultúra észak-amerikai webes megjelenését, fejlődését vizsgálja. Ez a szubkultúra mára lényegében elhalt, így egy teljes összkép rajzolható fel annak megjelenéséről, virágzásáról, illetve bukásáról is. Az ilyen típusú vizsgálatok azért fontosak, mert rámutatnak, hogy a különféle időszakokban milyen kulturális normák hatják át az amerikai muszlim fiatalok viselkedését. Itt egy olyan zenei stílus megjelenéséről van szó, mely egyszerre reagált újszerűen az iszlám hagyományokra, illetve vitt be új színt a punk kultúra keretei közé. Tágabb kontextusban felvetődik az a kérdés is, hogy a nonkonformizmusnak mekkora tere lehetett annak az élénk társadalmi vitának a kapcsán, ami az iszlám Amerikában játszott szerepéről zajlott. Külön érdekes módszertani kérdés, hogy ebben az esetben az elsődleges forrásanyag jó részét nem az *Internet Archive*-ben lementett oldalak jelentik, hanem például a *Reddit* szolgáltatáshoz hasonló moderált beszélgetőcsoportok, blogok anyagai, a wikipédia bejegyzések, illetve a napi híryanag archivált szeletei.

Az utolsó tizenegyedik fejezet visszakapcsolódik Nagy-Britanniához, a brit nemzeti névtér nagymennyiségű adattömegének bölcsészettudományi vizsgálatához kötődő BUDDAH (*Big UK domain data for the Humanities*) projekt kapcsán. Itt voltaképpen számos olyan kísérleti tanulmány bemutatásáról van szó, melyek a brit társadalmi élet különféle szeleteit vizsgálják a webarchívumban elmentett adatanyagon keresztül. Ilyen téma például a brit hadseregről szóló weben keresztüli kép ábrázolása, a beat nemzedék költői életműveinek megjelenése, a szélsőjobboldali politikai csoportok webes tevékenysége, vagy éppen a fogyatékosokat támogató civil tevékenység világhálós lenyomata. A fejezet betekintést enged azokba a kihívásokba, amelyek a hatalmas adatanyagból való válogatásra, illetve annak bölcsészeti szempontú elemzésére vonatkozik. A legtöbb tanulmány szerzője ráadásul nem tudományos szakember. Ennek ellenére tevékenységük révén igen értékes betekintést nyerhetünk a társadalom különféle szegmenseinek működésébe, élet-

módjába, kulturális és történelmi fejlődési irányvonalak felrajzolására, dokumentálására is mód nyílik. A fejezet különösen azok számára ajánlott kezdőpontként, akik hasonló kutatási témákkal kívánnak foglalkozni, ahol a fő forrást magának a learatott webtérnek az anyaga jelenti.

Nagyon jól kapcsolódik a tizenegyedik fejezethez a zárszó, melynek szerzője *Jane Winters*, a fentebb említett BUDDAH projekt vezetője, az University of London digitális bölcsészettel foglalkozó professzora. Körüljárja azokat a tudományos diskurzusokat, melyek a nagymennyiségű adatok vizsgálatának, illetve az azokhoz kapcsolódó kvantitatív kutatási eljárásoknak a történettudományi hasznáról értekeznek. Rámutat arra, hogy várható volt, hogy éles diskurzusok zajlanak majd a témában, különösen a bölcsészetek területén, ahol szerinte kevés a megfogható, konkrét tény, s a tudósok egymásrautaltsága is kevésbé jellemző, mint más kutatási területeken. Jellemző azonban az új elméletek, vizsgálati módszerek berobbanása, majd fokozatos megszelídülése, hozzáidomulása a meglévő keretekhez.

Epilógus

Ez a tanulmánykötet igazi úttörő munka, olyan területre irányítja a figyelmünket, amely lebilincselően és az újdonság erejével hat, s számos tudományterülethez kötődő készségeket és képességeket kell összegezni a műveléséhez. Ki kell nyerni az adatokat, sok esetben megfelelő kvantitatív eszköztár segítségével hatalmas adathalmazokból, majd azokat lehet további elemzések tárgyává tenni. Számos példát látunk arra, hogy még csupán a kezdeti lépéseket megtéve milyen fontos új kutatási témák, összefüggérendszer tárnak fel a társadalom működéséhez kötődő webes forrásanyagok vizsgálatakor. Reméljük, hogy a jövőben a webarchiválással foglalkozó technikai szakemberek, illetve a digitális bölcsészet művelői hatékonyan együtt tudnak működni egymással, s a begyűjtött anyag társadalomtudományi, illetve bölcsészeti szempontú hasznosításának újabb és újabb útjai tárulhatnak fel.

Niels Brügger – Ralph Schroeder (eds.): *The Web as History: Using Web Archives to Understand the Past and the Present*. London, UCL Press, 2017.

Németh Márton

